

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

PRAKTIKUM SOCIÁLNĚ-PEDAGOGICKÉ PREVENCE

**průvodce předmětem pro studijní program
Sociální patologie a prevence**

Autor: Václav Bělík

Úvod do studia předmětu

Tato studijní opora je vystavěna jako pomůcka k předmětu Praktikum sociálně-pedagogické prevence. Předmět je pojímán prakticky a navazuje na předchozí více méně teoreticky zaměřené předměty, které se vztahují k prevenci rizikového chování.

Ve výuce této studijní disciplíny se studenti seznámí se základy prevence jako pedagogické disciplíny, která musí být realizována dle pedagogických postupů a zásad. Osvojí si poznatky o základních druzích prevence, detailněji se seznámí se specifickou oblastí prevence sociálně patologických jevů s orientací na děti a mládež.

Pozornost bude věnována také prevenci ve školním prostředí s aspektem na Rámcově vzdělávací programy včetně problematiky osobnostní a sociální výchovy a etické výchovy. Snahou studijní opory je ukázat studentovi projekty v sociální a pedagogické realitě, na kterých participuje/participovala Katedra sociální patologie a sociologie,

Tato studijní opora nenahrazuje studentovi učebnici či odborný text, přináší mu však základní orientaci v předmětu a v probíraných tématech, odkazuje na literaturu a další zdroje nezbytné při studiu předmětu.

Úvodem ke každému tematickému bloku jsou důležité pojmy, informace či hlavní body k zapamatování, následuje stručný vhled do problematiky a shrnutí tématu. Následuje soubor otázek a úkolů, které prověří osvojení teorie a odkáže studenta na další oblasti, které nebyly představeny v rámci opory. Na závěr jsou uvedeny základní zdroje, ve kterých student nalezne představenou látku, a rozšiřující zdroje, které slouží k samostudiu a prohloubení učiva.

Cíle předmětu

Cílem předmětu je vybavit studenty základními znalostmi z oblasti prevence sociálně patologických jevů, zprostředkovat poznatky o stavu, struktuře, vývoji a specifických prevence sociálně patologických jevů dle cílové skupiny a prostředí, ve kterém je realizována.

Konkrétním cílem je praktická realizace programu primární prevence vybraných projevů rizikového chování, která bude ve spolupráci s partnery realizována. Těžiště samotné realizace je na studentech KSPSoc.

Po absolvování předmětu se student:

- bude orientovat v základních pojmech z oblasti prevence sociálně patologických jevů,
- bude schopen rozeznávat mezi pojmy a problematikou sociálně patologických jevů, sociálními deviacemi a rizikovým chováním,
- seznámí se s výchozí literaturou,
- bude schopen se orientovat v platné legislativě,
- bude schopen vyhledávat důležité a podstatné informace v dalších zdrojích informací např. na internetu,
- bude schopen využít a aplikovat poznatky v rámci jiných předmětů.

Literatura

Základní literatura a zdroje:

- BĚLÍK, V. 2012. *Rizikové chování a jeho prevence v terciárním vzdělávání pedagogů*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. 124 s. ISBN 978-80-7435-237-9.
- BĚLÍK, V., HOFERKOVÁ, S. 2016. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2016. 142 s. ISBN 978-80-263-1015-0.
- EMMEROVÁ, I. 2012. *Preventivní a sociálně-výchovná práce s dětmi a mládeží*. 1. vyd. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banské Bystrici, 2012. 142 s. ISBN 978-80-557-0463-0.
- FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.
- HRONCOVÁ, J. 2014. Súčasný problémy a možnosti ďalšieho vzdelávania sociálnych pedagógov v praxi a participácia Banskobystrickej školy sociálnej pedagogiky na jeho realizácii. In: *Socialia 2014: Aktuálne problémy prevencia sociálnopatologických javov a jej profesionalizácie*. Banská Bystrica: Belianum, 2014. ISBN 978-80-557-0808-9.
- HRONCOVÁ, J. a kol. 2013. *Preventivní sociálně-výchovná činnost v škole. (Metodická příručka pro sociálních pedagogův a koordinátorův prevence)*. Banská Bystrica: Belianum, 2013. 343 s. ISBN 978-80-557-0596-5.
- JURYSTOVÁ, L., JAROŠÍK, V., PACNEROVÁ, H. 2015. *Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků*. NUOV, 2015.
- KABÍČEK, P. a kol. 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.
- KLÍMOVÁ, M. 1987. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
- KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.
- KUCHARSKÁ, A. 2013. Školní poradenské pracoviště. In *Školní poradenství I*. Praha: PdF UK, 2013. ISBN 978-80-7290-710-6, s. 40-47.
- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (dokument č.j. 21291/2010-28). 2010. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2010 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance (dokument č.j. 14 423/1999-22). 1999. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 1999 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a postihu záškoláctví (dokument č.j.10194/2002-14). 2002. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2002 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007: [informační a propagační brožurka]*. 1. vyd. Kladno: Aisis, 2008. 68 s. ISBN 978-80-904071-2-1.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2012. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. 1. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2012. 220 s. ISBN 978-80-87258-89-7.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2015. *Prevence rizikového chování ve školství*. 2. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015b. 328 s. ISBN 978-80-7422-391-4.

- PELCÁK, S. 2007. *Nespecifická primární prevence a psychologie zdraví*. In *Sociální patologie*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-896-3, s. 304-316.
- ŠTĚCHOVÁ, Markéta a VEČERKA, Kazimír. *Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. 114 s. ISBN 978-80-7338-140-0.
- TYŠER, J. 2006. *Školní metodik prevence: soubor materiálů*. 1. vyd. Most: Hněvín, 2006. 103 s. ISBN 80-86654-17-6.
- VACKOVÁ, M., ONDRÁČKOVÁ, L. 2014. Školní metodik prevence. In *Školní poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4502-2, s. 51-54.
- VEČERKA, K. 2009. Čestně o prevenci. In *Budoucnost a sociální patologie: nová řešení starých problémů či stará řešení problémů nových?: sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS: Kašperské Hory, 22.-24. dubna 2009*. Praha: Masarykova česká sociologická společnost, 2009, s. 56-77. ISBN 978-80-903541-6-6.

Doporučená literatura:

- Centrum PRVoK. *Centre for prevention of risky virtual communication* [online]. 2016 [cit. 2017-01-17]. Dostupné z: <http://www.prvok.upol.cz/index.php/cz/>
- DOLEJŠ, M, SKOPAL, O a SUCHÁ, J. a kol. 2014. *Protektivní a rizikové osobnostní rysy u adolescentů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. 153 s. ISBN 978-80-244-4181-8.
- DOLEJŠ, M. 2010. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 189 s. ISBN 978-80-244-2642-6.
- DYTRTOVÁ, R., KRHUTOVÁ, M. 2009. *Učitel: příprava na profesi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 121 s. ISBN 978-80-247-2863-6.
- HAVLÍNOVÁ, M. et al. 2006. *Program podpory zdraví ve škole: rukověť projektu Zdravá škola*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2006. 311 s. ISBN 80-7367-059-3.
- HOFERKOVÁ, S. 2017. Rizikové chování dětí a mládeže v českých výzkumech. In: *Acta sociopathologica IV: Ohrožení dítěte v kontextu společenských změn*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2017, 97–108 s. ISBN 978-80-7435-666-7.
- HOFERKOVÁ, S., BĚLÍK, V. 2017. Risky behaviour in adolescents in the East Bohemian region. *Kontakt*. 2017, 19(2): 130–135. ISSN 1212-4117. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.kontakt.2017.04.005>
- KOLÁŘ, M. 2011. *Nová cesta k léčbě šikany*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.
- KOLÁŘ, M. 2013. *Výcvik odborníků v léčbě šikany: sociální práce s kolektivy dětí a mládeže zasaženými šikanou*. 1. vyd. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií, 2013. 108 s. ISBN 978-80-904748-2-6.
- KRAUS, B. 2014a. *Společnost, rodina a sociální deviace*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 157 s. ISBN 978-80-7435-411-3.
- KRAUS, B. 2014b. *Základy sociální pedagogiky*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. 215 s. ISBN 978-80-262-0643-9.
- KREJČOVÁ, V., KARGEROVÁ, J. 2011. *Vzdělávací program Začít spolu: metodický průvodce pro I. stupeň základní školy*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. 228 s. Step by step. ISBN 978-80-7367-906-4.
- OLIVAR, R. R. 1992. *Etická výchova*. 1. vyd. Bratislava: Orbis pictus, 1992. 209 s.
- OPEKAROVÁ, O. 2010. *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby*. 2. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. 72 s. ISBN 978-80-86723-96-9.
- PELCÁK, S. 2013. *Osobnostní nezdolnost a zdraví*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. 207 s. ISBN 978-80-7435-342-0.

RADIMECKÝ, J. 2007. *Prevence a adiktologie pro odborníky pracující v ústavní výchově a preventivně výchovné péči: učební podklady ke kurzu*. 1. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, Univerzita Karlova, 2007.

ZAPLETALOVÁ, J. 2011. Školní poradenská pracoviště. *NÚV – Národní ústav pro vzdělávání* [online]. 2011 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/poradenstvi/skolni-poradenska-pracoviste>

Požadavky na ukončení předmětu - zápočet

1. Podíl na úspěšně zrealizované skupinové práci – projektu primární prevence rizikového chování, který bude zaměřen na určitou cílovou skupinu.
2. Zpracování seminární práce na zadané téma – mapující téma projektu, zadaný úkol a sebereflexi zpracování úkolu.

Význam ikon v textu

K zapamatování

je soupisem důležitých pojmů a hlavních bodů, které by student při studiu tématu neměl opomenout.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

umožňují studentovi ověřit porozumění textu a osvojení problematiky.

Shrnutí

představuje shrnutí tématu.

Literatura

je soupisem zdrojů použitých v kapitole a slouží také pro doplnění a rozšíření poznatků.

Obsah studijní opory

1. Metodika vytváření program prevence	8
2. Projekt: Partnerství bez předsudků	12
3. Projekt: Etická výchova v Modré škole	20
4. Projekt: Barevná zeměkoule	25
5. Projekt: Metodika individualizovaných forem práce se žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí.....	32
6. Projekt: Daltonský pátek.....	40
7. Projekt: U(PEER).....	46
8. Projekt: Svitavy – aktivity sociální prevence - 2018.....	53

1. Metodika vytváření programů prevence

K zapamatování

- Školní řád
- Preventivní program
- Škola
- Metodika
- Legislativa
- Strategie
- Cíle
- Evaluace
- aktivity

1.1 Preventivní program školy

Jak uvádí Miovský a kol. (2012, s. 32) základem úspěšné prevence rizikového chování jsou pak především kvalitně nastavená vnitřní pravidla školy, která specifikují pravidla pro vnitřní i vnější komunikaci. Základním dokumentem je **školní řád**, který přesně vymezuje povinnosti žáků i pedagogů školy ve vztahu k organizaci života školy, vymezuje pravidla pro soužití ve třídách, stanovuje podmínky nástupu na vyučování, jeho průběhu i ukončení výuky, pravidla pro omlouvání z vyučování; vymezuje také, jak se ve škole pracuje s neomluvenými hodinami, jak se postupuje při hodnocení žáků, jak se řeší krizové situace, jaká je role třídních učitelů i učitelů specialistů. Školní řád specifikuje také činnost školního poradenského pracoviště a zvláště pak postavení školních psychologů nebo školních speciálních pedagogů, pokud ve škole pracují. Obsah školního řádu je vždy ovlivněn typem školy, skladbou žáků, velikostí školy, zkušenostmi školy, očekáváním pedagogů a vedení školy. Minimální preventivní program, který je součástí školního vzdělávacího programu, se tak stává základním rámcem pro strategii zajištění „bezpečné školy“. Stanovuje základní pravidla pro zajištění prevence různých forem rizikového chování, určuje roli pedagogů i dalších odborných pracovníků školy, kteří se podílejí na naplňování úkolů vytyčených programem. Pro měření úspěšnosti programu a jeho naplňování je třeba používat také kvantitativní údaje o počtu úrazů, napadení, fyzických konfliktů, které jsou indikátory pro nastavení podpory a současně poskytují zpětnou vazbu o rychlosti a úspěšnosti zvolených postupů.

Školní **preventivní program** je jeden z dokumentů, které vymezují prevenci ve školním prostředí. Každý minimální preventivní program je sestavován na podmínky konkrétní školy. Preventivní působení na školách se opírá především o dokumenty Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, na jejichž základě jsou vytvářeny a realizovány preventivní programy. Sem patří Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských poradenských zařízeních a Národní strategie primární prevence rizikového chování dětí a mládeže na období 2013 – 2018.

Jak je uvedeno v metodickém doporučení 2010 č. j. 21 291/2010 v odst. (1), základním principem primární prevence rizikového chování u žáků je výchova k předcházení a minimalizaci rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji

pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládnání zátěžových situací osobnosti.

Každá škola je povinna podle zákona č. 561/2004 Sb. vytvářet podmínky pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů. Základním dokumentem pro realizaci prevence na školách, který slouží jako výchozí bod pro tvorbu školního preventivního programu, je školní preventivní strategie. Tato strategie je součástí školního vzdělávacího programu a reaguje vždy na konkrétní školní prostředí. Jedná se o dlouhodobý preventivní program, který je vytvořen tak, aby reagoval na podmínky dané školy.

Preventivní program je konkrétní dokument školy zaměřený zejména na výchovu a vzdělávání žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a emočně sociální rozvoj a komunikační dovednosti. Preventivní program je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce s žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci nezletilých žáků školy. Preventivní program vychází z preventivní strategie školy, je zpracováván na jeden školní rok školním metodikem prevence, podléhá kontrole České školní inspekce, je vyhodnocován průběžně a na závěr školního roku je hodnocena kvalita a efektivita zvolených strategií primární prevence. Dané hodnocení je součástí výroční zprávy o činnosti školy. (Metodické doporučení, 2010, s. 4)

MPP je vypracování vždy na příslušný školní rok (krátkodobé cíle primární prevence) nebo v časově delším horizontu (dlouhodobá preventivní strategie). MPP je součástí výchovně vzdělávacího programu školy. Odráží specifikace regionu, školy (školského zařízení) a vždy vychází z aktuální situace na škole a reflektuje evaluaci průběhu předchozího období (školního roku).

1.2 Metodické doporučení pro tvorbu preventivního programu školy

Dle metodického doporučení 2010 č. j. 21 291/2010 v hlavě II., článku 4 odst. (3) Minimální preventivní program

- a) je preventivním programem školy a školského zařízení,
- b) je součástí školního vzdělávacího programu, který vychází z příslušného rámcového vzdělávacího programu, popř. upravovaného přílohou.
- c) vychází z omezených časových, personálních a finančních investic se zaměřením na nejvyšší efektivitu,
- d) jasně definuje dlouhodobé, střednědobé a krátkodobé cíle,
- e) je naplánován tak, aby byl realizovatelným,
- f) je přizpůsobován kulturním, sociálním či politickým okolnostem i struktuře školy či specifické populaci jak v rámci školy, tak v jejím okolí, respektuje specifika ve školním prostředí,
- g) oddaluje nebo snižuje výskyt rizikového chování
- h) zvyšuje schopnost žáků a studentů činit informovaná a zodpovědná rozhodnutí,
- i) má dlouhotrvající vliv na změnu chování,
- j) pojmenovává problémy z oblasti rizikového chování dle čl. 1, odst. 1 a případné další rizikové projevy chování,
- k) pomáhá zejména těm jedincům, kteří pocházejí z nejvíce ohrožených skupin (minoritám, cizincům, dětem a žákům zdravotně či sociálně znevýhodněným) při ochraně jejich lidských práv,
- l) podporuje zdravý životní styl a usiluje o předávání vyvážených informací a dovedností.

Miovský a kol. (2012, s. 13) k MPP uvádí, že minimální preventivní program je komplexním dlouhodobým preventivním programem školy/školského zařízení a je součástí školního vzdělávacího programu, který vychází z příslušného RVP, popř. je přílohou dosud platných osnov a učebních plánů. Při jeho realizaci vycházíme ze situace, že škola má pro něj

samozřejmě pouze omezené časové, personální a finanční možnosti, a je proto nutné klást důraz na co nejvyšší efektivitu při existujících zdrojích. Program má jasně definované dlouhodobé a krátkodobé cíle a je naplánován tak, aby mohl být řádně proveden. Přitom musí být přizpůsoben kulturním, sociálním či politickým okolnostem i struktuře školy či specifické populaci jak v jejím rámci, tak v jejím okolí. Program musí důsledně respektovat rozdíly ve školním prostředí, oddalovat, bránit nebo snižovat výskyt rizikového chování a zvyšovat schopnost žáků a studentů činit informovaná a zodpovědná rozhodnutí.

Podle autorů manuálu pro tvorbu minimálního preventivního programu (2010, s. 5) je **pět kroků při tvorbě MPP**. První krok se týká charakteristiky školy, druhý analýzy výchozí situace s využitím evaluace z předchozího školního roku. Třetí krok už souvisí se stanovením cíle MPP, čtvrtý krok se týká vytvoření souboru aktivit pro jednotlivé cílové skupiny. Poslední krok je evaluace (vyhodnocení).

Hlavním koordinátorem tvorby školního preventivního programu je **školní metodik prevence**, je součástí školního poradenského pracoviště.

Shrnutí

Školní **preventivní program** je jeden z dokumentů, které vymezují prevenci ve školním prostředí. Každý minimální preventivní program je sestavován na podmínky konkrétní školy. Preventivní program je konkrétní dokument školy zaměřený zejména na výchovu a vzdělávání žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a emočně sociální rozvoj a komunikační dovednosti. Preventivní program je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce s žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci nezletilých žáků školy.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

1. Definujte pojem „preventivní program“.
2. Vypište, dle jaké legislativy je vytváření Školního preventivního programu, vymezeno.
3. Zmapujte, jak vypadá školní preventivní program na školách ve Vašem regionu.
4. Kdo je zodpovědný za vytváření preventivního programu?
5. Jak probíhá evaluace preventivního programu školy?

Literatura

AUJEZKÁ, Anna et al. *Příklady dobré praxe programů školní prevence rizikového chování*. Vyd. 1. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. 173 s. ISBN 978-80-87258-91-0.

BELZ, Horst. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: východiska, metody, cvičení a hry*. Dana Lisá. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 375 s. Hry. ISBN 80-7178-479-6

FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.

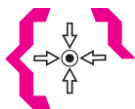
Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, 2010 č. j. 21 291/2010 – 28. Dostupné z: <http://www.atre.cz/zakony/page0477.htm>

MICHALÍK, Jan. *Školský poradenský systém v české republice*. Olomouc: Katedra speciální pedagogiky, 2008. Dostupné z: <http://www.uss.upol.cz/cz/clenove/profil/michalik/SPZ-expert-stanovisko.pdf>

MIOVSKÝ, Michal a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Vyd. 1. Praha: Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. 220 s. ISBN 978-80-87258-89-7.

MIOVSKÝ, Michal et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. Vyd. 1. Praha: Sdružení SCAN, ©2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

2. Projekt: Partnerství bez předsudků

Cíle

Cílem této kapitoly studijní opory je představit projekt sociální prevence, který se zabývá integrací a inkluzí ve sociálně znevýhodněném prostředí.

Cílem je ukázat studentům možnosti aktivního působení v tomto prostředí.

Hlavním cílem projektu je zavedení nových způsobů práce se žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a žáky ze sociokulturně znevýhodněného prostředí tak, aby byl maximálně rozvíjen a využíván jejich potenciál.

Informace o tomto projektu byly zpracovány na základě podkladů ZŠ a MŠ Svitavy Lačnov a komunikace se zástupci partnerského Města KSPSoc PdF UHK Svitavy, především PhDr. Erichem Stündlem, kterému za poskytnutí těchto cenných a inspirativních námětů děkujeme.

Časová náročnost

2h

Pojmy k osvojení

- Sociálně znevýhodněné prostředí
- Individuální formy práce
- Socioterapeutické dílny

Specifické cíle projektu:

- vytvořit metodické zázemí pro individuální formy práce,
- rozvíjet možnosti individuálního a interaktivního studia,
- rozvíjet klíčové kompetence žáku v rámci socioterapeutických dílen,
- posílení spolupráce s rodiči žáku.

Cíle bude dosaženo realizací 4 provázaných klíčových aktivit zaměřených na vytvoření metodického zázemí, realizaci individuálních vzdělávacích plánů a socioterapeutických dílen pro žáky i jejich rodiče. Výstupy projektu představují jednak metodické materiály (metodika individualizovaných forem práce, metodiky socioterapeutických dílen), vytvořené kapacity pro doučování, socioterapeutické dílny, poradnu pro rodiče a děti a zejména počty zapojených osob z cílových skupin.

Podrobná specifikace výstupu je uvedena u jednotlivých klíčových aktivit.

V Základní a mateřské škole Svitavy – Lačnov jsou v současnosti vzdělávány přes čtyři desítky žáků, z toho třetina je ze sociokulturně či jinak znevýhodněného prostředí. V městské části Lačnov zřídilo město byty pro sociálně nepřizpůsobivé rodiny, jejichž děti navštěvují místní školu.

Rodiče těchto dětí lze bez nadsázky zařadit mezi tzv. sociálně vyloučené.

Rodiče nemají práci buď vůbec, nebo pouze příležitostnou, většinu příjmu

rodin tvoří sociální dávky. Z důvodu vícečetných rodin a nevyhovujícího bydlení děti nemají technické zázemí pro domácí přípravu. V těchto rodinách často chybí **motivace ke vzdělávání**.

Záměrem projektu je posílit motivaci rodin a nabídnout rodinám vzdělávání jako základní a celoživotní hodnotu a oporu. Pro tento účel byla vytvořena aktivita, která je předmětem metodického zpracování.

Pro správné pochopení směřování metodiky je nezbytné zasadit její vznik do kontextu práce se sociálně znevýhodněnými skupinami obecně a především pak v našem regionu nebo městě Svitavy.

Problematika sociálně vyloučených obyvatel je v současnosti do jisté míry součástí života téměř každého města nebo obce v České republice. Většina měst danou situaci vnímá jako závažný problém, přičemž některé charakteristiky problému jsou společné více obcím, jiné prvky mohou být zcela rozdílné. Místní prostředí nebo situaci nelze v žádném ohledu pominout.

Program prevence kriminality na místní úrovni ve Svitavách, jehož název se v průběhu let z nejrůznějších důvodů měnil, je již několik let v odborné veřejnosti v našem regionu vnímán jako komplexní program prevence sociálních deviací. Jeho významnou součástí je tzv. sociální prevence, tedy i práce se sociálně vyloučenými obyvateli města. Pro pochopení směřování jednotlivých opatření (a tedy i vzniku této metodiky), jež postupně přerůstaly v konkrétní projekty nebo programy, je nezbytné vnímat je v „historických souvislostech“. Časové hledisko je velmi významné i pro další využití příkladu.

V úvodu je potřebné sjednotit pohled na některé pojmy, jež nejsou ani v odborné veřejnosti vnímány zcela jednotně a jsou pro správné pochopení příkladu důležité. Často je (především v laické veřejnosti) kladeno rovnítko mezi pojmy – sociální vyloučení, sociální znevýhodnění a sociální

nepřizpůsobivost. Vědecký rozbor těchto pojmů by byl velmi obsáhlý, pokusíme se jej i za cenu drobných nepřesností maximálně zjednodušit. **Sociální znevýhodnění** vnímáme jako znevýhodnění částečné, s nímž se jeho nositelé svépomocí, s pomocí rodiny nebo s přispěním profesionálu dovedou vyrovnávat. Jeho prožívání v zásadě negativně ovlivňuje především je samotné nebo jejich blízké. **Sociální nepřizpůsobivost** znamená často významnou újmu pro širší okolí a obvykle není doprovázeno snahami jeho nositelů o změnu. Jde tedy přímo na úkor ostatních. Snahy pomáhat této skupině jsou však paradoxně vyšší, než je tomu u sociálně vyloučených. Důvodem je často jejich rozptýlení nebo mobilita v komunitě a občas i jejich krátkodobý vliv na život ostatních. **Sociální vyloučení** znamená dlouhodobé nebo trvalé odsunutí na samý okraj společnosti, kdy si jeho nositelé bez pomoci zvnějšku prakticky nedovedou pomoci.

Obvykle jsou závislí především na ekonomické pomoci státu, která však zabezpečuje pouze základní potřeby a nenese v sobě charakter intervence jako snahy o změnu. Schopnosti jednotlivce vystoupit z této skupiny jsou velmi omezené, často prakticky nulové. Velmi nesprávně jsou často tyto atributy připisovány pouze Romům.

Sociálně vyloučení i sociálně nepřizpůsobiví jsou také významným kriminogenním faktorem. Ve Svitavách žije 17.500 obyvatel. Procento sociálně znevýhodněných je obdobné jako v ostatních městech regionu. Romská komunita ve městě čítá v součtu cca 350 osob. Počet sociálně nepřizpůsobivých lze kvalifikovaně odhadovat na několik desítek osob, jež nepředstavují pro místní komunitu v současnosti zásadní problém. V aktuálních místech jejich výskytu je tomu však naopak. Ve městě se podle tzv. Gabalovy studie nacházejí dvě sociálně vyloučené lokality. Vezmeme-li v úvahu minimálně shora uvedené charakteristiky, je zařazení jejich obyvatel mezi sociálně vyloučené v zásadě oprávněné. Obě lokality vznikly před cca 10 lety jako reakce na život ohrožující situaci několika rodin, které se z důvodu své

sociální nepřizpůsobivosti dostaly do takové situace, která bezprostředně ohrožovala zdraví jejich clenu, především dětí. Jednalo se o nebezpečný stav bytu, na který představitelé města reagovali výstavbou několika specifických bytů v lokalitě Svitavy – Lány a opravou statku v lokalitě Svitavy - Lačnov. Rozhodnutí představitelů města rozptýlit skupiny do dvou lokalit a především nenavyšovat jejich počet nad míru nezbytnou pro ekonomickou přijatelnost stavby nebo rekonstrukce se ukázalo jako výhodné.

Presto se i u těchto malých počtu bytů (2 x 4 bytové jednotky) vytvářejí skupiny - komunity , které lze přiřadit k sociálně vyloučeným. I tento nízký početní stav vyloučené komunity je na hranici únosnosti. Vyšší koncentrace osob by způsobila mnohem vážnější problémy.

Jednotlivé rodiny tvořící sociálně vyloučené komunity lze označit jako rodiny nemajetné, s nejnižším vzděláním, s velkými problémy s bydlením

a vysokou mírou nezaměstnanosti. Převážně se jedná o rodiny romské. Prakticky všichni příslušníci těchto sociálně vyloučených komunit dlouhodobě nepracují a pobírají sociální dávky. Jejich schopnost nalézat nebo si udržet práci je omezena na nejnižší míru. Důvodem je minimální vzdělání a nízké sociální dovednosti. Zásadnějším faktorem byla však donedávna i **vysoká míra rezignace na vlastní situaci a vysoká míra rezistence vůči snahám o příležitostnou pomoc**. Kriminalita v této skupině je nad průměrem města, ale co do její charakteristiky se spíše jedná o tzv. bagatelní kriminalitu, kterou tvoří zejména skutky nižší společenské nebezpečnosti. Často jde spíše o přestupky zejména majetkového charakteru nebo přestupky narušující vzájemné soužití mezi občany. V průběhu posledních 12 let město Svitavy pro skupiny sociálně znevýhodněných, sociálně nepřizpůsobivých a sociálně vyloučených připravilo radu projektu především v rámci programu prevence kriminality. Jejich význam byl zpočátku dílčí, v posledních letech však díky některým partnerům získává postupně charakter komplexní. Výhodou je celkově nízký počet příslušníků těchto komunit, který umožňuje výhradně individuální přístup k rodinám nebo jednotlivcům. Netýká se však ani zde celé skupiny těchto obyvatel.

Po vyřešení akutních problémů vedení města s bydlením došlo se zástupci

komise pro prevenci kriminality MěÚ Svitavy k zaměření na oblast vzdělávání, především na vznik tzv. přípravného ročníku pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Následovaly projekty pro zvýšení

efektivitu vzdělávání a využití volného času romských žáků především v oblasti speciálního školství. V souvislosti s těmito projekty město navázalo

kontakt s představiteli romské komunity. Vzniklo občanské sdružení Dajori a následně občanské sdružení Cavoro. Obě sdružení se podílela i na dalších projektech, Dajori především na sportovních činnostech pro příslušníky romské komunity a Cavoro na volnočasových činnostech pro některé romské děti. Sdružení Cavoro získalo stále prostory v Multifunkčním centru Fabrika. Zpočátku povzbudivé výsledky však nenaplnují všechna očekávání jak zástupců samosprávy, tak i představitelů těchto sdružení. Jejich handicapem je zejména absence dovedností pro získávání grantových prostředků na svoje záměry a spíše „rodinný charakter“ těchto sdružení.

V několika posledních letech se významným partnerem města pro hledání

smysluplných řešení problémů sociálně znevýhodněných nebo sociálně vyloučených obyvatel zejména v lokalitě Svitavy - Lačnov stává místní malotřídní škola. Využívá modelu, který lze označit termínem **inkluzivní vzdělávání**. Jeho prostřednictvím dochází ke společnému vzdělávání a výchově dětí s poruchami učení společně s dětmi handicapovanými (tělesně i mentálně), s dětmi mimořádně nadanými, jakož i s dětmi pocházejícími ze sociálně vyloučené lokality v městské části Svitavy – Lačnov. V prostředí vřelosti, sounáležitosti, podpory a pomoci od celého týmu pracovníků (profesionálů – učitelů a vychovatelů i značného počtu dobrovolníků) vzniká rada projektu, které jsou velkým příslibem pro město i region. Výjimečné činnosti školy si všímají i zástupci státu nebo některých celostátních neziskových

organizací. Škola získala několik prestižních ocenění. Na svoje projekty získala škola ve spolupráci s městem i významné finanční prostředky z fondu EU i dalších donátorů.

Všem projektům, jež byly v oblasti práce se sociálně znevýhodněnými, nepřizpůsobivými nebo vyloučenými realizovány, postupně dominuje spolupráce s radou partnerů z neziskového sektoru, ale také z oblasti státních nebo regionálních institucí. V současnosti je jednou z důležitých organizací, která k ní přispívá, tzv. Centrum podpory projektu města Svitavy, jež je praktickým vyústěním systematicky připravovaných projektů investičního a neinvestičního charakteru orientovaných na grantové prostředky EU. U jejich zrodu stálo bývalé vedení města Svitavy vedené dlouholetým starostou Jiřím Brýdlem. Abstraktní prostředí pro spolupráci je konkretizováno do podoby společného počítačového prostředí pro přípravu, realizaci, archivaci a vyhodnocování jednotlivých projektů.

Představitelům města umožňuje realizovat proces efektivního řízení v řadě oblastí. Významnou součástí jsou projekty zaměřené na sociálně znevýhodněné nebo sociálně vyloučené občany.

Jedním z nejlepších příkladů je projekt **Partnerství bez předsudku**, jehož metodiku máme čest představit v tomto materiálu. Nejen v rámci projektu Partnerství bez předsudku pracovníci školy se zástupci města i některých neziskových organizací vytvořili tým, který se řídí heslem, jež do pedagogiky přinesl J. J. Pestalozzi a charakterizoval jej takto: „**Chcete-li lidem pomáhat, musíte je milovat. Vaše schopnost pomáhat sahá tak daleko jako vaše láska k nim**“.

Termín láska může v tomto ohledu působit nepatřičně (láska může být i slepá...), ale minimálně bez schopnosti mít rád, vážit si nebo respektovat i jinakost se při práci s níže uvedenou skupinou osob skutečně neobejdete. Respekt v tomto ohledu nepostačí. Pokud o této práci smýšlíte jinak, je lépe ji ani nezačínat. Při zvažování o případném využití této metodiky nebo kterýchkoliv poznatku školy s prací s cílovou skupinou uvedenou v projektu je rovněž velmi pravděpodobné, že budete celit mnoha zklamáním, osobní deziluzi a často i skrytému nebo zjevnému pohrdání od mnoha pozorovatelů v laické, ale bohužel často i v odborné veřejnosti. Přes tato konstatování budete stále více obohacováni novými poznatky a zkušenostmi směřujícími k cestě k sounáležitosti a pokoře. Věříme, že podobně jako my sami začnete chápat, že Komenského téměř 400 let stará pansofická východiska mají i dnes svoji platnost. Pro nás se staly velmi významnou oporou. Proto si je dovoluujeme připomenout i pro vás. Při práci v socioterapeutických dílnách jsme se jich drželi za všech okolností. Skupinu rodičů a dětí v rámci socioterapeutických dílen tvořili především rodiče a děti (nejrůznějšího věku) ze sociálně vyloučené lokality Svitavy – Lačnov a současně rodiny z městské lokality V Zahradkách, kde je ve velmi dobrých bytových podmínkách umístěno několik rodin, které prožívají problémy velmi blízké sociálnímu vyloučení. U těchto osob se však jedná pouze zčásti o problémy materiální, mnohem zásadnější je jejich izolace sociální, ze které pramení rada problému majících v očích ostatních atributy sociální nepřizpůsobivosti. Společným jmenovatelem pro obě skupiny osob je sociální izolace a samota, která má zásadní vliv na jejich chování a jednání. Stres a frustrace se v této skupině osob šíří mnohem rychleji než radost, porozumění a sounáležitost. Skupinu tzv. sociálně vyloučených nezřídka doplnili i někteří rodiče, jejichž děti patří do skupiny dětí se specifickými vzdělávacími potřebami ve vztahu ke svému tělesnému, případně mentálnímu postižení. Jejich vzájemné soužití se shora uvedenou skupinou rodičů přímo zapadalo do práce pedagogických pracovníků i dobrovolníků ve škole a bylo velmi přirozené a přínosné. V zásadě je lze charakterizovat takto: „Na problémy nejsme sami, problémy mají i jiní lidé, sociální a zdravotní problémy jsou nesouměřitelné...“ Lze však předpokládat, že v tomto ohledu bude jinde práce této „sociálně nesourodé“ skupiny velmi obtížná. Pro účely projektu bylo její zvládnutí velkou výhodou. Z hlediska velikosti skupiny se v průběhu realizace projektu, tedy jednotlivých setkání jednalo nejčastěji o skupinu rodičů a starších dětí, jejichž počet v zimních měsících

nepřesahoval 20 osob. V letních měsících jsme volili atraktivnější prostředí statku v Květné, kde počet zúčastněných rostl k 30 osobám. Adekvátně k počtu účastníků byl volen i počet profesionálů a dobrovolníků, kteří byli na jednotlivých dílnách přítomni. Pro využití této metodiky je velmi důležitá individuální charakteristika jednotlivých rodin. Vzhledem k její neopakovatelnosti v jiných skupinách však uvádíme, že je nejprve nutné provedení této analýzy. Jejím cílem musí být pro všechny poměrně jasná představa o individuální situaci jednotlivých rodin a alespoň dílčí představa o individuálních schopnostech rodičů nebo rodinných příslušníků. V tomto ohledu je škola, která s rodiči při nejrůznějších příležitostech jedná, ve značné výhodě. Zástupci školy v tomto projektu přímo navazovali na předchozí aktivity orientované na rodiče žáků a na jinde neobvyklou a nepřetržitou komunikaci s rodiči např. formou týdenních nebo měsíčních plánů, do jejichž vzniku jsou také rodiče aktivně zapojeni. Přes tato konstatování je využití metodiky podle našeho názoru v zásadě (s drobnými nebo většími) úpravami možné v současnosti v kterékoliv komunitě, kde půjde o skupinu osob tzv. sociálně vyloučených. Doporučujeme však projekt zasadit do širokého rámce dalších aktivit směřovaných ke všem věkovým skupinám v takové komunitě. Při zvažování, jak nastavit základní východiska našeho setkávání, abychom jednak splnili účely projektu a současně dopomohli jednotlivcům nebo rodinám k nabytí nebo znovuoobnovení některých sociálních dovedností, jsme se po mnoha úvahách rozhodli využít učebnici vydanou společností **Partners Czech**, člena mezinárodní sítě Partners for Democratic Change.

Učebnici **Právo pro každého** zaměřenou na rozvoj a posílení právního vědomí připravila Partners Czech primárně pro žáky a studenty základních a středních škol. Kompletní bibliografii uvádíme zde:

PRÁVO PRO KAŽDÉHO

Učebnice programu Právo pro každý den - Street Law

Vydalo: Partners Czech, Praha 2001, Praha 2006, Praha 2008

Vydání čtvrté se zapracovanými změnami v zákonech do října 2007

Kolektiv autorů

Grafická úprava: ARDEA grafické studio, s. r. o.

Tisk: Tiskárna Plastic

Ilustrace: Tomáš Svoboda

ISBN 80-238-7914-6.

Ukázka aktivit v projektu:

Rozdejte členům skupiny pracovní listy a vyzvěte je, ať nejprve na papír krátce odpovídají na následující otázky:

1. Jak by mělo podle vašich představ jednou vypadat vaše bydlení?
2. Máš představu o tom, jaké máš reálné možnosti řešení svého bydlení v budoucnosti, až se budeš chtít osamostatnit?
3. Jaký právní vztah mají lidé k bytu nebo domu, ve kterém bydlí?

Spojte vždy několik účastníku do skupiny, ve kterých si srovnávají své odpovědi a diskutují nad tím, čím si nebyli jisti. Na tabuli po společné diskusi zapište v bodech možné právní vztahy k bytu. S účastníky pak proberte jednotlivé právní vztahy a stručně je charakterizujte. Odpovídající právní informace najdete v pracovních listech.

1. Nepohodlný nájemník (pracovní list pro lektora)

Témata: Vlastník bytu = pronajímatel, nájemní smlouva, nájemce, podnájemní smlouva, podnájemce.

2. Nepohodlný nájemník

Společně si přečtete příběh uvedený v účastnických pracovních listech pro účastníky.

Otázky k textu příběhu:

1. Vyzvěte účastníky, ať samostatně formulují, jaké zájmy mají jednotliví zúčastnění v příběhu - pan Bártek, pan Musil, sousedé pana Musila, slečna Kociánová.
2. Poté ať se účastníci pokusí najít různé způsoby, jak by bylo možno řešit tyto konflikty - např. osobní jednání mezi zúčastněnými stranami, soudní řízení, mediace...

3. Skupinu rozdělte do čtyř skupin. Každá skupina bude vystupovat v roli jednoho účastníka příběhu - pana Bárta, pana Musila, sousedů pana Musila, slečny Kociánové. Postavy jednotlivých sousedů pana Musila ať si účastníci skupiny dotvoří podle svých představ.

Úkolem jednotlivých účastníků je: najít co nejvíce důvodů pro ospravedlnění a vysvětlení postojů jimi představované postavy, navrhnout několik alternativ řešení sporu, které by vyhovovaly zájmům jimi představované postavy, sestavit dopis adresovaný jinému účastníkům příběhu. Obsahem dopisu by mělo být vysvětlení vlastního stanoviska a návrh oboustranně přijatelného řešení. Po vzájemném přečtení dopisu všech skupin všichni přidělí každému z nich odhadované procento úspěšnosti vyřešení sporu jinou než soudní cestou.

3. Modelová situace - role

Přehrajte si s účastníky osobní jednání pana Bárta a pana Musila pod vedením třetí, na sporu nezúčastněné, neutrální osoby - tzv. mediátora/ vyjednavače. Jednání by mělo vycházet ze situace prezentované v úvodním příběhu. Vzhledem k tomu, že mediace je zcela neformální jednání, vše závisí na hereckých a vyjednávacích schopnostech účastníků. Cílem tohoto jednání by mělo být nalezení oboustranně přijatelného řešení.

Po prezentaci situací s účastníky diskutujte a ptejte se:

1. Jak se cítili v roli pana Bárta?
2. Jak se cítili v roli pana Musila?
3. Jak se cítili v roli mediátora?

4. Nájemní smlouva

Na úvod zdůrazněte: Většina z vás asi bude chtít změnit byt a pravděpodobně nemusí mít ihned dostatek peněz na koupi vlastního bytu. Proto budete nuceni řešit svoje bydlení po určitou dobu nájmem bytu. Z tohoto důvodu se budeme dále zabývat právními informacemi týkajícími se nájmu bytu. Proberte s účastníky základní informace týkající se uzavírání, obsahu a ukončení platnosti nájemní smlouvy k bytu. Všechny důležité právní informace jsou uvedeny v pracovních listech účastníků.

3. Dvojice ve třetí skupině popíší, jak by postupovaly v situaci, kdy v bytě, který mají najatý, nefungují radiátory ústředního topení. Oprava radiátoru není drobnou opravou. Proto není povinností nájemce tuto opravu sám hradit. Nájemce by měl o nefungujících radiátorech informovat pronajímatele a požádat jej, aby dal v přiměřené lhůtě opravit radiátory na vlastní náklady. Teprve pokud tak neučiní, může se nájemce postarat o opravy radiátoru sám a požadovat po pronajímateli náhradu nákladu této opravy. Pronajímatel a nájemce se samozřejmě mohou dohodnout i jinak, než je stanoveno v občanském zákoníku. Za dobu, po kterou radiátory v bytě řádně nefungují, může nájemce požadovat slevu z nájemného.

4. Dvojice ve čtvrté skupině sestavují přehled práv a povinností pronajímatele a nájemce bytu.

Po vypracování úkolu účastníci na určená místa v učebně vyvěsí pohromadě ukázky vyplněných vzorů nájemních smluv, nájemní smlouvy s barevně označenými nedostatky, popisy postupu při řešení závady na ústředním topení a přehled práv a povinností pronajímatele a nájemce bytu. Diskutujte s účastníky o jejich zjištěních.

Shrnutí

Město Svitavy dlouhodobě reaguje na tři problematické okruhy: sociální znevýhodnění, sociální vyloučení a sociální nepřizpůsobivost. Typickým projektem Města Svitavy, jenž se snaží pracovat s těmito problémy je **Partnerství bez předsudku**, jehož metodiku máme čest představit v tomto materiálu. Nejen v rámci projektu Partnerství bez předsudku pracovníci školy se zástupci města i některých neziskových organizací vytvořili tým, který se řídí heslem, jež do pedagogiky přinesl J. J. Pestalozzi a charakterizoval jej takto: „**Chcete-li lidem pomáhat, musíte je milovat. Vaše schopnost pomáhat sahá tak daleko jako vaše láska k nim**“.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

1. Definujte pojem preventivní program.
2. Na základě literatury vymezte definice těchto tří oblastí: sociální znevýhodnění, sociální vyloučení a sociální nepřizpůsobivost.
3. Vysvětlete podstatu projektu Partnerství bez předsudků a jaké aktivity v něm nalezneme?
4. Podívejte se na webové stránky Města Svitavy a prostudujte aktivity sociální prevence, které zde jsou zrealizovány.

Literatura

BĚLÍK, V. 2012. *Rizikové chování a jeho prevence v terciárním vzdělávání pedagogů*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. 124 s. ISBN 978-80-7435-237-9.

BĚLÍK, V., HOFERKOVÁ, S. 2016. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2016. 142 s. ISBN 978-80-263-1015-0.

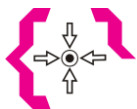
EMMEROVÁ, I. 2012. *Preventivní a sociálně-výchovná práce s dětmi a mládeží*. 1. vyd. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici, 2012. 142 s. ISBN 978-80-557-0463-0.

FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.

HRONCOVÁ, J. 2014. Súčasný problémy a možnosti ďalšieho vzdelávania sociálnych pedagógov v praxi a participácia Banskobystrickej školy sociálnej pedagogiky na jeho realizácii. In: *Socialia 2014: Aktuálne problémy prevencia sociálnopatologických javov a jej profesionalizácie*. Banská Bystrica: Belianum, 2014. ISBN 978-80-557-0808-9.

- HRONCOVÁ, J. a kol. 2013. *Preventívna sociálno-výchovná činnosť v škole. (Metodická príručka pre sociálnych pedagógov a koordinátorov prevencie)*. Banská Bystrica: Belianum, 2013. 343 s. ISBN 978-80-557-0596-5.
- JURYSTOVÁ, L., JAROŠÍK, V., PACNEROVÁ, H. 2015. *Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků*. NUOV, 2015.
- KABÍČEK, P. a kol. 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.
- KLÍMOVÁ, M. 1987. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
- KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.
- KUCHARSKÁ, A. 2013. Školní poradenské pracoviště. In *Školní poradenství I*. Praha: PdF UK, 2013. ISBN 978-80-7290-710-6, s. 40-47.
- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (dokument č.j. 21291/2010-28). 2010. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2010 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance (dokument č.j. 14 423/1999-22). 1999. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 1999 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a postihu záškoláctví (dokument č.j.10194/2002-14). 2002. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2002 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007: [informační a propagační brožurka]*. 1. vyd. Kladno: Aisis, 2008. 68 s. ISBN 978-80-904071-2-1.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

3. Projekt: Etická výchova v Modré škole

Cíle

Cílem této kapitoly studijní opory je představit projekt sociální prevence, který se zabývá integrací a inkluzí ve sociálně znevýhodněném prostředí Modré školy Svitavy Lačnov, která je nositelem certifikátu Férová škola.

Cílem je ukázat studentům možnosti aktivního působení v tomto prostředí.

Informace o tomto projektu byly zpracovány na základě podkladů ZŠ a MŠ Svitavy Lačnov a komunikace se zástupci partnerského Města KSPSoc PdF UHK Svitavy, především PhDr. Erichem Stúndlem, kterému za poskytnutí těchto cenných a inspirativních námětů děkujeme.

Časová náročnost

2h

Pojmy k osvojení

- Etická výchova
- Férová škola
- Prosociální chování

V současnosti se hovoří o globálních problémech ohrožujících člověka v jeho fyzické existenci. Neméně závažné jsou etické a výchovné problémy, které ohrožují člověka v jeho duchovní existenci. Od doby osvícenství člověk věřil, že vzdělaný člověk zbavený pověr a osvobozený od autorit, bude i dobrým a šťastným člověkem. Přicházíme však k poznání, že nestačí vzdělání, potřebujeme výchovu a sebevýchovu. Inspirací pro etickou výchovu v Modré škole je mimo jiné Roberto Roche Olivar z nezávislé univerzity v Barceloně, který začátkem osmdesátých let vyvinul projekt výchovy k prosociálnosti. Vycházel ze zjištění mnohých výzkumů, že rozhodující faktor pozitivního vývoje charakteru je prosociálnost. Podle závěrů těchto výzkumů, když si dítě osvojí prosociální postoje a chování, s velkou pravděpodobností vyroste v charakterního člověka. Prosociálním nazýváme takové chování, které je zaměřené na pomoc nebo prospěch jiných osob, skupin nebo společenských cílů, avšak bez toho, že by existovala vnější odměna (finanční, pochvala, ocenění) pro autora chování. To znamená, že motivem a předpokladem pro prosociální chování je vnitřní potřeba nebo tendence dělat to, co prospěje druhému. Charakteristiky prosociální osobnosti:

projevuje soucit s lidmi, které mají těžkosti

těší ho obdarovat někoho nebo se rozdělit

namáhá se v prospěch jiných lidí

úspěchy jiných lidí přijímá bez závisti

má pochopení pro starosti a nevýhody svých známých

prožívá s jinými lidmi jejich radosti a starosti

Při hledání teoretického modelu vytipoval R. Roche asi třicet faktorů souvisejících s prosociálním chováním a údaje si ověřil vlastním výzkumem. Statistické vyhodnocení umožnilo vytvořit teoretický model. Tyto body dávají odpovědi na otázku, jaké dovednosti a

vlastnosti třeba rozvíjet u dětí pro rozvoj prosociálnosti. Důstojnost lidské osoby, úcta k sobě. Postoje a způsobnosti v mezilidských vztazích. Pozitivní hodnocení chování druhých. Kreativita a iniciativa. Komunikace, vyjádření vlastních citů. Interpersonální a sociální empatie. Asertivita, řešení agresivity a soutěživosti, sebeovládání.

Reálné a zobrazované prosociální modely. Prosociální chování (pomoc, darování, dělení se, spolupráce, přátelství, zodpovědnost, starost o druhé), společenská prosociálnost (solidarita, sociální problémy, sociální kritika, komunitní přístup, nenásilí)

Další body dávají návod, jak se mají chovat rodiče a učitelé, když chtějí rozvíjet prosociálnost. Přijetí žáka takového jaký je, vyjádření sympatie. Atribuce (přisuzování) prosociálnosti. Dodržování pravidel, zdůrazňování přirozených důsledků jednání. Nabádání k prosociálnosti, podporování prosociálnosti

Etická výchova v širším smyslu zahrnuje takové uspořádání vyučovacího procesu a života školy, aby celá atmosféra školy a různé podněty související s životem školy pozitivně ovlivňovaly rozvoj charakteru dětí. Etická výchova v užším smyslu má čtyři podstatné složky, které se vzájemně podmiňují a tvoří jeden celek: Výchovný program, který rozvíjí pozitivní vývoj osobnosti. Patří sem například sebeocnění, pozitivní hodnocení druhých, způsobnost v mezilidských vztazích, empatie. Nejdůležitější je prosociálnost, t.j. ochota a schopnost přijmout a pochopit druhé a udělat něco pro druhé, i když z toho nemám bezprostřední prospěch. První část výchovného programu tvoří výchova k prosociálnosti a druhou aplikace prosociálnosti na různé oblasti života, jako je vztah k práci, k majetku, rodině, společnosti, přírodě. Jinými slovy, když se dítě stane prosociálním, lehce si osvojí zodpovědný vztah k práci, rodině, přírodě. Určitý styl výchovy, charakterizovaný přijetím dítěte, vyjadřováním pozitivních citů k němu, přepisování pozitivních vlastností, získání dítěte ke spolupráci. Tento výchovný styl vytváří ve třídě atmosféru podobnou atmosféře v dobré rodině. Použití osobitých výchovných metod. Společným jmenovatelem těchto metod je, že poskytují dětem zkušenost, umožňují jim vytvořit si vlastní úsudek. Děti se učí z vlastního prožívání a zážitků, které potom přirozeně ovlivňují jejich postoje a chování. Tyto metody označujeme jako zážitkové učení. Učitel zůstává v pozadí. Jeho hlavní úloha je vytvořit zajímavou situaci a nechat děti uvažovat, diskutovat, získat zkušenost, experimentovat. Učitel má roli moderátora. Rozvíjení prosociálnosti. Program, styl výchovy a metody jsou zvolené tak, aby podporovali prosociálnost. Nebýt této čtvrté složky, mohlo by se stát, že vychováme společensky dobře adaptovatelného, vzdělaného a tvořivého, avšak egoistického a bezohledného člověka. Etika je širší pojem než prosociální chování. Na druhé straně klíčovým problémem mravního chování je schopnost překročit hranice svého já, zohlednit i zájmy ostatních lidí a společnosti, udělat něco pro druhé bez toho, že bychom za to něco očekávali. Výchova k prosociálnosti je však základ eticky pozitivního chování i v dalším smyslu. Etické chování předpokládá úctu k sobě i druhému člověku, empatii, schopnost vzít do úvahy při morálním rozhodování i potřeby a zájmy člověka a společnosti. Učitel nesmí proto přehlédnout často opakované výzvy, aby motivoval žáky k prosociálnosti. Při rozvíjení mezilidských dovedností není cílem společenský úspěch, ale prosociální chování. Jde o to, vychovat osobnosti, které budou tvůrci civilizace budoucnosti “civilizace ducha a lásky” (Václav Havel).

Ukázka z kapitoly č. 9: Prosociální chování

Prosociální chování se dá definovat také jako činnost, kterou někdo vykonává, aby druhému ulehčil problémy nebo námahu, aby mu pomohl být spokojenější, a přitom to činí takřikajíc na svoje náklady. Na rozdíl od jiných typů chování (agrese, hra), které jsou mezi lidmi běžné a které uspokojují potřeby autora chování, prosociální chování předpokládá odpoutat se od svých potřeb a sloužit potřebám druhého. Iniciátor však může předvídat vnitřní pozitivní účinky. Mezi ně můžeme zahrnout pozitivní sebehodnocení citové reakce, které zvyšuje sebeúctu. Závisí na souladu chování s vlastními normami a altruistickými hodnotami. Je mnoho činností, které prosociálnímu chování odpovídají – pomoc, utěšování, darování,

podělení se, zodpovědnost za druhé, starostlivost. Abychom činnost mohli považovat za prosociální, musí splňovat tři podmínky:

Činnost je ve prospěch jednotlivce nebo skupiny. Autor takové činnosti ji nemá plnit jako povinnost vyplývající z jeho role. Takové chování má být nezištné. Nemá být požadováno ze strany druhého. Prosociálnost můžeme chápat také jako základní znak vyšší úrovně morálky. Morální cítění charakterizujeme šesti vzájemně provázanými součástmi, které se zároveň objevují i v charakteristice prosociálního chování:

Svědění – Zralé fungující svědomí zahrnuje smysl pro povinnost, vnitřní odpovědnost. Svědomí působí jako pohnutka ke korekci postoje.

Sebeúcta – pozitivní, seberepektující vztah k sobě je základem kladných vztahů k druhým. Sebeúcta vyrůstá na takových kvalitách osobnosti, jako je poctivost, odpovědnost, pracovitost, zdvořilost, atd.

Empatie – schopnost vcítovat se do druhých osob je emocionální složkou mravního vědomí.

Láska k dobru – dobro má mít větší přitažlivost než zlo. Pokud mají lidé rádi dobro, je pro ně příjemné ho konat.

Sebekontrola – sebeovládání znamená schopnost být mravný dokonce i tehdy, kdy sami nechceme. Snížená sebekontrola vede u dětí k řadě problémů spojených s porušováním norem.

Skromnost – je citovou stránkou sebepoznání. Pomáhá nám překonávat pýchu a je hnacím motorem aktivizace potřeby být lepší.

Společenská prosociálnost *Solidarita, sociální problémy, sociální kritika, komunitní přístup, nenásilí*. Ve školním prostředí přistupujeme k prosociálnosti z osobnostního hlediska v souvislosti s jejím rozvíjením. Kromě toho však na všechny působí formálně i neformálně podněty společnosti. Těžko se dá vytvořit funkční, harmonický, zralý a trvalý vztah mezi osobami, když se jejich spolužití řídí výlučně pomocí pravidel a dohod, které něčemu direktivně zabraňují. K dobrým vztahům je třeba využívat pozitivní vzájemné interakce, jež budou postupně vytvářet nové postoje ve spolužití. Jednotlivci, neformální skupiny mohou být iniciátory změny sociální reality. Společenským prosociálním modelem může být i škola nebo školní třída. Prosociální modely jsou významným faktorem podporujícím výskyt takového chování. Když tento předpoklad platí pro jednotlivce, nepochybujeme o jeho platnosti v případě skupin. Učitel, který se seznámí s možnostmi programu etické výchovy, ho aplikuje ve své třídě. V průběhu realizace ho začne i sám učitel využívat pro svůj vlastní rozvoj. Uvědomuje si, že jde o radikální změnu postoje v celém výchovně vzdělávacím procesu a v konkrétním vztahu k žákům. Z takových vztahů vzniká změna chování i u dětí. Další kolegové, když vidí pozitivní vliv, se začnou o program zajímat a zavedou program také. Tak se program šíří mezi pedagogickým týmem. Podpoří tak vznik autentického výchovného prosociálního prostředí. Praktické činnosti Něco podobného se odehrálo i u nás ve škole. Když jsme se seznámili s programem Respektovat a být respektován, byli jsme o změně i směřování školního klimatu přesvědčeni. Konkrétní kroky přinášely nesnáze, ale nám se je dařilo postupně řešit. Prošli jsme mnoha hodinami školení, nastudovali dostupnou odbornou literaturu. Zavedli jsme etickou výchovu jako samostatný předmět s dotací jedna hodina týdně v každém ročníku. Později jsme se začali ráno společně vítat v tělocvičně, z čehož vznikl každodenní komunitní kruh. Ten však vyžaduje časové posunutí celého rozvrhu. Kruh začíná v 7:45, končí v 8:15. Samotná výuka začíná v 8:30. Došlo i na rozhodnutí budovat komunitní prostředí, jejímž centrem by byla škola. S dětmi pořádáme každý měsíc kulturní akce pro veřejnost: Dny matek, Dny dětí, Zahradní slavnosti, Květinovou slavnost, slavnosti zahajující i rozlučkové, Noc ve škole, Den země. Občany Lačnova i okolí zveme pozvánkami přímo do schránek, zveřejňováním v místním tisku. Na akcích vystupují mažoretky, hrajeme naše divadelní představení, děti mohou předvést, v jakých dovednostech a zálibách vynikají. K takovým příležitostem děti připravují občerstvení a samy návštěvníky

obsluhují. Ve škole je skupina dětí s problémy zdravotními nebo sociálními. Pro jejich rodiče vznikla ve škole v rámci projektu Partnerství bez předsudků Modrá poradna a sobotní socioterapeutické dílny s rodiči. V Modré poradně rodiče hledají podporu nebo řeší problémy buď s námi, nebo s přizvanými odborníky. Jednou za měsíc se s rodiči setkáváme na delší dobu. Realizujeme pro ně vzdělávání, besedy. Oblíbili jsme si spolupráci s Domem na půli cesty v Květné ve starém statku. Přijedeme tam na dopolední brigádu, uvaříme oběd. Po společném obědě s klienty a zaměstnanci je prostor na výměnu zkušeností, životních příběhů. Starší děti pomáhají při práci, mladší okukují zvířecí přírůstky.

Metodika je sestavená pro pedagogy, kteří věří v pozitivní energii, dobro a lásku. Tyto hodnoty můžeme dětem předat, pokud je budeme upřímně prožívat. Někdy je to složité. A právě ve chvílích, kdy má člověk tendenci se vzdávat, máme možnost načerpat ztracenou inspiraci na těchto stránkách. Metodika si klade tři cíle:

Posilovat odhodlání být pro své žáky co nejlepším vzorem – energie.

Ujišťovat pedagogy, že z hlediska rozvoje emoční a sociální inteligence je nutné osobně přijmout rozdílnou skupinu dětí a naučit se pracovat inkluzivně. Tolerance odlišností je neefektivnější přirozená metoda, jak poznat sám sebe a pokorně přijímat druhé – dobro a láska.

Přinášet návod, jak tyto objevy poznat, ztotožnit se s nimi a realizovat je.

Přijmi dítě – porozuměj mu uvnitř – buď citelný. Carl Rogers

Shrnutí

Tato kapitola studijní opory představuje projekt sociální prevence, který se zabývá integrací a inkluzí ve sociálně znevýhodněném prostředí Modré školy Svitavy Lačnov, která je nositelem certifikátu Férová škola.

Cílem je ukázat studentům možnosti aktivního působení v tomto prostředí.

Informace o tomto projektu byly zpracovány na základě podkladů ZŠ a MŠ Svitavy Lačnov a komunikace se zástupci partnerského Města KSPSoc PdF UHK Svitavy, především PhDr. Erichem Stúndlem, kterému za poskytnutí těchto cenných a inspirativních námětů děkujeme

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

1. Definujte pojmy integrace a inkluze.
2. Jaká legislativa vymezuje tyto pojmy ve škole?
3. Vymezte prosociální chování a možnosti, jak jej učit děti.
4. Pomocí NKP udělejte rešerši publikací, které se zabývají etickou výchovou.

Literatura

NOVÁKOVÁ, Marie. Učíme etickou výchovu. Praha: Luxpress spol. s r.o. 131 s. ISBN 80-7130-126-4

ROCHE OLIVAR, Roberto. Etická výchova. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana. 209 s. ISBN 80-7158-001-5

KOPŘIVA, Pavel., NOVÁČKOVÁ, Jana., NEVOLOVÁ, Dobromila., KOPŘIVOVÁ, Tatjana. Respektovat a být respektován. Kroměříž: Spirála, 2006. 286 s. ISBN 80-901873-7-4

FRANKE-GRICKSCH, Marianne. " Patříš k nám!". Praha: Shambhala, 2006. 163 s. ISBN 80-239-6954-4

CANFIELD, John. Hry pro zlepšení motivace a sebepojetí žáků. Praha: Portál, 1995. 197 s. ISBN 80-7178-028-6

OAKLANDER, Violet. Třinácté komnaty dětské duše. Dobříš: Drvoštěp, 2003. 261 s. ISBN 80-903306-0-6

VACEK, Pavel. Morální vývoj v psychologických a pedagogických souvislostech. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 121 s. ISBN 978-80-7435-051-1

VACEK, Pavel. Rozvoj morálního vědomí žáků. Praha: Portál, 2008. 126 s. ISBN 978-80-7367-386-4

GAJDOŠOVÁ, Eva., HERENYIOVÁ Gabriela., Rozvíjení emoční inteligence žáků. Praha: Portál, 2006. 324 s. ISBN 80-7367-115-8

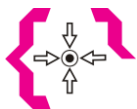
VOPEL, W. Klaus., Skupinové hry pro život 1 – 4. Praha: Portál, 2003. 133 s. ISBN 978-80-7367-519-6

ZELINOVÁ, Milota., Hry pro rozvoj emocí a komunikace. Praha: Portál, 2007. 139 s. ISBN 978-80-7367-197-6

LISÁ, Elen a kol., Hry k rozvoji sociálních kompetencí žáků 1. stupně. Praha: Portál, 2010. 125 s. ISBN 978-80-7367-746-6

4. Projekt: Barevná zeměkoule

Cíle

Cílem této kapitoly studijní opory je představit projekt sociální prevence *Barevná zeměkoule*, který je zaměřený na prevenci rasismu. Smyslem projektu je zvýšit mezi dětmi povědomí o rasismu, nadřazenosti, předsudcích, lidských odlišnostech a o jedinečnosti každého člověka. Pro studenty je ukázka a následná práce s projektem velmi cenná především jako ukázková metodika projektu, který se zabývá specifickou, často obtížně uchopitelnou metodikou. Informace o tomto projektu byly zpracovány na základě podkladů a komunikace se zástupci partnerského Města KSPSoc PdF UHK Svitavy, především PhDr. Erichem Stúndlem, kterému za poskytnutí těchto cenných a inspirativních námětů děkujeme.

Časová náročnost

2h

Pojmy k osvojení

- Prevence rasismu
- Intolerance
- identita

Projekt: Příprava a realizace projektových týdnů

Týdenní projekt *Barevná zeměkoule* je zaměřený na prevenci rasismu. Smyslem projektu je zvýšit mezi dětmi povědomí o rasismu, nadřazenosti, předsudcích, lidských odlišnostech a o jedinečnosti každého člověka. Podstatou je naučit se zacházet s odlišností. Každá odlišnost konfrontuje naše životní jistoty a zkušenosti, zároveň však může způsobit rozšíření obzoru. Proto je třeba získat dovednosti, které pomohou natrénovat toto kladné vnímání různorodosti. Chceme podpořit vlastní identitu dětí a pozitivní pohled na sebe sama v kombinaci s citlivostí na odlišnosti. Důraz klademe na rovné zacházení a schopnost porozumět situacím, kdy se setkáváme s kulturními rozdíly. Projekt má dětem pomoci orientovat se ve vztazích mezi lidmi a hlavně mezi sebou.

Časové rozvržení

Projekt je pětidenní. První den se věnujeme motivaci, řízené diskuzi, sociálním hrám – těmi jsme zahájili každý den projektu. Pracujeme s myšlenkovou mapou. Svoje předsudky a stereotypy testujeme prostřednictvím WATOTO. Začínáme si povídat o různých národnostech, zkusíme napodobit jejich zvyky a jídlo. Druhý den formou tematické výuky rozvíjíme multikulturní výchovu ve všech předmětech. Výuku proložíme besedou s příslušníkem nějakého etnika. Třetí den po tematické výuce ve družině pořádně provedeme karneval národností a řetězec přátelství. Čtvrtý den jezdíme na exkurzi do Brna, kde navštívíme světadíl v herním areálu Bongo. Program je pro nás připraven i v Muzeu Romské kultury. Pátý den si děti připraví tradiční svatbu konkrétní země.

Klíčové kompetence žáka

Kompetence k učení – vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby, metody a strategie, plánuje, organizuje a řídí vlastní učení; vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě; uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí; samostatně pozoruje a experimentuje, získané výsledky porovnává, kriticky posuzuje a vyvozuje z nich závěry pro využití v budoucnosti; poznává smysl a cíl učení, má pozitivní vztah k učení.

Kompetence k řešení problémů

Rozpozná a pochopí problém, přemýšlí o nesrovnalostech, promyslí a naplánuje způsob řešení problému a využívá k tomu vlastního úsudku a zkušeností; vyhledá informace vhodné k řešení problémů; volí vhodné způsoby řešení; kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, výsledky svých činů zhodnotí

Kompetence komunikativní

Formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu; naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje; rozumí různým typům textu a záznamu, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuku a jiných informačních a komunikačních prostředků; využívá informační a komunikační prostředky a technologie

Kompetence sociální a personální

Účinně spolupracuje ve skupině, podílí se společně s pedagogy na vytváření pravidel práce v týmu, na základě poznání nebo přijetí nové role v pracovní činnosti pozitivně ovlivňuje kvalitu společné práce; podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu; přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy, chápe potřebu efektivně spolupracovat s druhými při řešení daného úkolu, oceňuje zkušenosti druhých lidí, respektuje různá hlediska a čerpá poučení z toho, co si druzí lidé myslí, říkají a dělají **Kompetence občanské**

Respektuje přesvědčení druhých lidí, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí, odmítá útlak a hrubé zacházení, uvědomuje si povinnost postavit se proti fyzickému i psychickému násilí; rozhoduje se zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích

Kompetence pracovní

Používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla; přistupuje k výsledkům pracovní činnosti nejen z hlediska kvality, funkčnosti, hospodárnosti a společenského významu, ale i z hlediska ochrany svého zdraví i zdraví druhých, ochrany životního prostředí; využívá znalosti a zkušenosti získané v jednotlivých vzdělávacích oblastech v zájmu vlastního rozvoje i své přípravy na budoucnost.

4. Průřezová témata

Osobnostní výchova

Porozumění sobě samému a druhým; dobré mezilidské vztahy ve třídě i mimo ni; komunikace; spolupráce; sociální dovednosti pro řešení složitých situací; pozitivní postoj k sobě i k druhým; uvědomování si hodnoty různosti lidí, názoru; prevence sociálně patologických jevu a škodlivých způsobu chování

Výchova demokratického občana

Empatie, schopnost naslouchání a spravedlivého posuzování; uvažování o problémech v širších souvislostech; podpora sebeúcty, sebedůvěry, samostatnosti, angažovanosti; utváření hodnot jako je spravedlnost, svoboda, tolerance, odpovědnost; ohleduplnost, ochota pomáhat slabším; respektování kulturních, etnických a jiných odlišností

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Rozvoj vědomostí potřebných pro porozumění sociálním a kulturním odlišnostem mezi národy; rozvoj schopností srovnávat projevy kultury v evropském a globálním kontextu, nacházet společné znaky a odlišnosti; překonávání stereotypu a předsudku; utváření pozitivních postojů k jinakosti a kulturní rozmanitosti

Multikulturní výchova

Znalosti o různých etnických a kulturních skupinách; komunikace a soužití ve skupině s příslušníky odlišných sociokulturních skupin (respekt, pochopení, tolerance k odlišným zájmům, názorům a schopnostem; uvědomění rovnocennosti všech etnických skupin; rozvoj dovednosti rozpoznat projevy rasové nesnášenlivosti a xenofobie; znalost pojmu: kultura, diskriminace, xenofobie, rasismus, národnost, netolerance)

5. Dovednosti

Kognitivní

Žáci si každý den projektu vyberou a vypracují alespoň jednu úlohu z každého pracovního centra (centrum matematiky, jazyku, čtení, vědy a her; viz 6.2.7 Tematická výuka). Po skončení výuky svoji práci jednoduchým způsobem zhodnotí.

Psychomotorický

Všichni žáci se libovolným způsobem budou podílet na výzdobě školy. Zájemci o účast na karnevalu si sami vyrobí masku nějaké národnosti. Podle zaznamenaných tradic si ve skupinách připraví svatební obřad.

Sociální

Žáci se budou aktivně účastnit sociálních her. Při práci v centrech vědy, her a čtení mohou spolupracovat ve dvojicích. Při výchovách a práci ve školní družině využijí skupinovou formu. Pro návštěvníky školy vyrobí občerstvení v duchu některé národní kuchyně, připraví si program a prohlídku školy. Jako symbol projektu vytvoří se všemi zúčastněnými řetěz přátelství.

Afektivní

Děti mají příležitost zformovat si tolerantní životní postoj vůči menšinám, přestože společenský trend je spíše opačný.

6. Realizace projektu

Každý den projektu provádíme motivaci sociální hrou a besedou nad fotkami různých koutů světa s různými etniky. Následně žáci sami pracují v centrech činnosti na tematické výuce, učitel je partner a pozorovatel. Pracovní část dne společně hodnotíme na připravený záznamový arch. Ve výchovách děti pracují na tématu ve skupinách. V rámci školní družiny probíhá karneval. Děti a návštěvníci školy vytváří před školou řetěz přátelství, jehož délku si zapíšeme. Mažoretky školy provedou řetěz malým průvodem po vesnici. Probíhají besedy s lidmi různých národností. Jeden den v tomto týdnu si děti připraví etnickou svatbu. Několikrát jsme navštívili Muzeum romské kultury v Brně. Obvykle s námi jedou i někteří rodiče. Díky tomu, že jsme malá škola s 45 žáky, téměř všechny aktivity probíhají společně nebo v heterogenních skupinkách. V centrech matematiky a jazyků pracují samostatně, případně ve spolupráci s učitelem. V centrech vědy, čtení a her mohou pracovat ve dvojicích.

6.1 Úvodní evokační a organizační část

První den projektu pomůžeme pomocí myšlenkové mapy dětem propojit znalosti, názory a zkušenosti, které s multikulturní tematikou mají. Projekt je vhodné zahájit promítáním fotografií příslušníků jiných etnik a národností s řízenou diskuzí (témata viz níže).

***Co je to rasismus?** Rasismus je dost rozšířené chování, které se objevuje v každé společnosti a které se v některých zemích bohužel stalo běžnou záležitostí, protože se stává, že si ho neuvědomujeme. Je založen na nedůvěře a dokonce na pohrdání lidmi, kteří mají jiné fyzické a kulturní rysy, než jsou ty naše. Dítě se nerodí jako rasista. Jestliže mu rodiče nevložili do hlavy rasistické myšlenky, není důvod, proč by se jím měl stát. Jestliže mu však namluví, že*

jsou ti, co mají bílou kůži nadřazení těm, co mají kůži černou, mohlo by se chovat rasisticky například vůči Romům.

Co je to být nadřazený?

To je třeba víra v to, že když máme bílou kůži, jsme zákonitě chytřejší než někdo, kdo má jinou barvu kůže, černou nebo žlutou. Jinak řečeno fyzické rysy lidského těla, které nás odlišují jedny od druhých, v sobě neobsahují žádnou nerovnost. Neměli bychom například odmítat souseda jenom proto, že jde o někoho odlišného.

Co je odlišnost?

Odlišnost je opak podobnosti. První zjevná odlišnost je pohlaví. Když se jedná o tuhle odlišnost, obvykle tu existuje přitažlivost. Jinak je to u člověka, o kterém říkáme, že je jiný, má jinou barvu kůže než my, mluví jiným jazykem, má jinou kuchyni než my, má jiné zvyky, jiné náboženství, jiný způsob života, jinak slaví svátky atd. Je odlišnost, která se projevuje fyzicky, a pak odlišnost v chování, ve způsobu myšlení, ve víře.

Cítí se rasista ohrožený?

Ano, protože má strach z toho, kdo mu není podobný, má předsudky. Může například odmítnout pronajmout pokoj vietnamskému studentovi, a přitom rád chodí na jídlo do asijských restaurací. Rasista je ten, kdo si myslí, že všechno, co je až moc odlišné, ohrožuje jeho klid. Rasista je někdo, kdo trpí komplexem méněcennosti a nadřazenosti. Vyjde to nastejno, protože jeho chování, jak v jednom případě, tak i v druhém, bude pohrdlivé.

Co jsou předsudky?

Předsudek je, když člověk soudí ostatní dřív, než je pozná. Myslí si, že ví předem, čím jsou a za co stojí. Často se mýlí. Jeho strach pochází odtud. Ale netřese se strachy, naopak, jeho strach vyvolává agresivitu, cítí se ohrožen, útočí. Rasista je agresivní.

Mám právo nemít rád všechny, ale jak poznám, kdy to není rasismus?

Člověk nemůže mít rád úplně všechny. Když musí žít s lidmi, které si nevybral, může prožívat peklo a najít na nich chyby, což ho přiblíží k rasistovi. Aby ospravedlnil svůj odpor, dovolává se fyzických rysů. Řekne: nemohu už vystát tohohle, protože má orlí nos nebo šikmé oči atd. V hloubi duše si rasista myslí: nezáleží na tom znát chyby a kvality člověka. Stačí mi, že vím, že patří k určité společnosti, abych ho odmítl. Opírá se o fyzické nebo psychologické rysy, aby odůvodnil své odmítnutí. Například když řekne, že černoši jsou líní, Číňané malí a sobečtí, Arabové zrádlní. Nebo používá ustálené výrazy: mluvit jako Tatar, krást jako Cikán. To jsou hlouposti, které je potřeba odstranit.

Co můžeme proti tomu dělat?

Nejprve se naučit respektovat. Respekt je nejdůležitější. Kromě toho lidé nežadají, abychom je milovali, ale abychom je respektovali jako důstojné bytosti. Respektovat znamená zachovávat úctu. Znamená to umět naslouchat. Nemít už na začátku jasný úsudek. Rasista je ten, kdo zevšeobecňuje na základě jedné zkušenosti. Když ho okrade Rom, vyvodí z toho, že jsou všichni Romové zloději. Respektovat druhého znamená starat se o spravedlnost. Můžeme si dělat legraci z druhých, ale nejprve se musíme umět zasmát sami sobě.

Každý den projektu začínáme sociálními hrami.

KRUH V KRUHU

Utvoříme kruh. Chytíme se za ruce. Do kruhu vezmeme i obruč. Pokusíme se prolézat obručí tak, aby obruč oběhla celé kolo, aniž bychom se roztrhli. Posilujeme týmového ducha. Musíme si pomáhat a být k sobě ohleduplní, trpěliví, jinak se nám to nepodaří.

ELEKTŘINA

Sedíme v kruhu. Chytíme se za ruce. Zavřeme oči. Z jednoho bodu vyjde elektřina (stisknutí ruky). Jakmile ucítíme stisknutí ruky, pošleme dál druhou rukou. Elektřina tak doběhne přes kruh k tomu, kdo ji vysílal. Ten všechny ujistí o přijetí elektřiny výkřikem „blik“. Rozvíjíme kolektivní myšlení. Když někdo nebude hrát, elektřina nedorazí.

SHODY A ROZDÍLY

Sedíme v kruhu na židlích. Jedna židle chybí. Ten, co nemá židli, vyvolává znaky, díky kterým se pozná skupina lidí (tmavé vlasy, zelená trička, hodinky, sukně, modré oči,...). Skupina, které se to týká, si musí vyměnit místa. Na koho židle nezbude, vymyslí další znak skupiny lidí a snaží se usadit. Podporujeme první momenty skupinové práce. Jestli si chce člověk sednout, musí vymyslet, co má s někým jiným společného, aby patřil do skupiny, co si mění místa.

PŘEZDÍVKY

Skoro všechny děti mají přezdívky. Některé jsou lichotivé, ale mnohé nikoliv. Máme tendenci odhalovat slabosti ostatních a ve slovech Špekoun, Brejlovec, Ušoun apod. jí využíváme. Přestože děti často takové přezdívky přijmou, mají tato pojmenování negativní vliv na rozvoj sebepojetí. Vedme žáky k tomu, aby si dávali přezdívky založené na jejich silných stránkách. Tak může být například chlapec nadaný ve fotbale Pelé nebo Maradona, silný chlapec Medvěd, hudebně nadané děvče například Píšťalka. Můžeme také využít neobvyklá, symbolická a tvořivá jména z cizích krajů. Zde je několik příkladů dívčích jmen: Solana (ve španělštině „sluneční svit“), Šani (ve svahilštině „báječná“), Cari (v turečtině „plynoucí jako voda“), Tara (buddhistická bohyně spásy), Šajna (v jidiš „krásná“), Šaši (v japonštině „požehnání“), Cenoa (v jazyce severoamerických Indiánů „bílá holubice“). Chlapecká jména jsou Ari (v hebrejštině „lev“), Erin (v irštině „mír“), Kem (v anglické cikánštině „slunce“), Manko (incké jméno znamenající „král“), Jama (indiánské jméno znamenající „náčelníkův syn“), Dustin (německé jméno znamenající „bojovník“) nebo Ragnar (švédské jméno značící „mocná armáda“).

TEČKOVÁNÍ

Účastníci se postaví do kruhu, zavřou oči a vedoucí každému nalepí barevnou značku. Barvy se střídají, aby vedle sebe stojící hráči nebyli označeni stejně. Zastoupení barev je buď rovnoměrné, pak se hráči po otevření očí stmelují do skupin podle společenského znaku. Nesmějí mluvit. Brzy poznají, že se spojí podle barev. Hra navodí pocit nutnosti spolupracovat s ostatními na vyřešení skupinového úkoly. Nebo můžeme jednomu hráči dát jinou či žádnou (pozor, jen silnému a vyrovnanému jedinci.) Pak lze hru použít k navození pocitu odloučení člověka od skupiny.

STEJNÁ STRANA CESTY

Děti se postaví do středu místnosti. Středem místnosti vede pomyslná cesta. Budeme jmenovat různé vlastnosti. Kdo vlastnost má, postaví se napravo, kdo ji nemá, postaví se nalevo. Když budou všichni na místě, podívají se, kde stojí ostatní spolužáci.

Příklad: Na pravou stranu přejde ten, kdo

- má mladšího bratra či sestru
- má domácí zvíře
- má velmi rád své rodiče
- jezdí na kole
- rád zpívá
- hraje dobře fotbal
- bydlí blízko školy
- se lehce naštvě
- nosí brýle
- má rád zmrzlinu
- rád brzo vstává
- nosí hodinky
- čistí si zuby dvakrát denně

Diskuze:

- Byli na určité straně stále stejní lidé?
- V čem se podobáme a v čem lišíme?

V čem si jsou obyvatelé naší republiky podobní?

Děti budou po hře schopné určit podobnosti a rozdíly mezi lidmi a budou schopné omezit použití stereotypů.

HLEDAČI A KOPÁČI

Každý žák má dva kusy papíru. Rozdělí se do dvou skupin a každá je na opačném konci třídy. Jedna se jmenuje „Hledači“ a druhé „Kopáči“. Ve skupině si podají ruce. Přesunou se do středu místnosti. Dostanou instrukce: Váš papír je zlato. Chcete získat co nejvíc zlata. Každého, na koho se podíváte, poprosíte o kousek zlata (papíru). Když vás požádá někdo z vaší skupiny, usmějete se a dáte mu kousek (pokud ještě máte). Pokud vás však požádá někdo z druhé skupiny, zamračíte se se slovy: „Ne, ty jeden nafoukanče, špindiro..., tobě kus zlata nedám!“ Po pěti minutách hry se děti posadí k diskuzi.

Diskuze:

- Jak jste se při žádostech cítili?
- Vyhýbali jste se členům druhé skupiny?
- Vysvětlím pojem diskriminace.
- Měla hra něco společného s diskriminací?
- Proč je diskriminace nespravedlivá?
- Byli jste vy nebo někdo, koho znáte, diskriminováni?

Shrnutí

Projekt sociální prevence *Barevná zeměkoule*, který je zaměřený na prevenci rasismu. Smyslem projektu je zvýšit mezi dětmi povědomí o rasismu, nadřazenosti, předsudcích, lidských odlišnostech a o jedinečnosti každého člověka.

Pro studenty je ukázka a následná práce s projektem velmi cenná především jako ukázková metodika projektu, který se zabývá specifickou, často obtížně uchopitelnou metodikou.

Informace o tomto projektu byly zpracovány na základě podkladů a komunikace se zástupci partnerského Města KSPSoc PdF UHK Svitavy, především PhDr. Erichem Stúndlem, kterému za poskytnutí těchto cenných a inspirativních námětů děkujeme.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

1. Seznamte se na základě studia odborné literatury s pojmem klíčová kompetence/zdatnost.
2. Které pojmy a témata vnímáte v projektu jako důležité pro osvojení a proč.
3. Které klíčové kompetence jsou v projektu rozvíjeny?

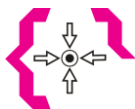

Literatura

BĚLÍK, V. 2012. *Rizikové chování a jeho prevence v terciárním vzdělávání pedagogů*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. 124 s. ISBN 978-80-7435-237-9.

- BĚLÍK, V., HOFERKOVÁ, S. 2016. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2016. 142 s. ISBN 978-80-263-1015-0.
- EMMEROVÁ, I. 2012. *Preventivní a sociálně-výchovná práce s dětmi a mládeží*. 1. vyd. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banské Bystrici, 2012. 142 s. ISBN 978-80-557-0463-0.
- FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.
- HRONCOVÁ, J. 2014. Súčasný problémy a možnosti ďalšieho vzdelávania sociálnych pedagógov v praxi a participácia Banskobystrickej školy sociálnej pedagogiky na jeho realizácii. In: *Socialia 2014: Aktuálne problémy prevencia sociálnopatologických javov a jej profesionalizácie*. Banská Bystrica: Belianum, 2014. ISBN 978-80-557-0808-9.
- HRONCOVÁ, J. a kol. 2013. *Preventivní sociálně-výchovná činnost v škole. (Metodická příručka pro sociálních pedagogův a koordinátorův prevence)*. Banská Bystrica: Belianum, 2013. 343 s. ISBN 978-80-557-0596-5.
- JURYSTOVÁ, L., JAROŠÍK, V., PACNEROVÁ, H. 2015. *Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků*. NUOV, 2015.
- KABÍČEK, P. a kol. 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.
- KLÍMOVÁ, M. 1987. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
- KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.
- KUCHARSKÁ, A. 2013. Školní poradenské pracoviště. In *Školní poradenství I*. Praha: PdF UK, 2013. ISBN 978-80-7290-710-6, s. 40-47.
- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (dokument č.j. 21291/2010-28). 2010. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2010 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance (dokument č.j. 14 423/1999-22). 1999. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 1999 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a postihu záškoláctví (dokument č.j.10194/2002-14). 2002. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2002 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007: [informační a propagační brožurka]*. 1. vyd. Kladno: Aisis, 2008. 68 s. ISBN 978-80-904071-2-1.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

5. Projekt: Metodika individualizovaných forem práce se žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí

Cíle

Cílem této kapitoly studijní opory je představit projekt sociální prevence *Metodika individualizovaných forem práce se žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí*, který je zaměřený na problematiku školních povinností a jejich plnění dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí. V projektu je navržena metodika, jak s dětmi pracovat. Tato metodika se snaží dodržovat princip systematičnosti.

Pro studenty je ukázka a následná práce s projektem velmi cenná především jako ukázková metodika projektu, který se zabývá specifickou, často obtížně uchopitelnou metodikou.

Informace o tomto projektu byly zpracovány na základě podkladů a komunikace se zástupci partnerského Města KSPSoc PdF UHK Svitavy, především PhDr. Erichem Stúndlem, kterému za poskytnutí těchto cenných a inspirativních námětů děkujeme.

Časová náročnost

2h

Pojmy k osvojení

- Individualizovaná výuka
- Rizikové chování
- Systematická prevence
- Znevýhodněné prostředí

Sociokulturně znevýhodnění žáci jsou žáci, kteří jsou znevýhodněni sociálně, etnicky a ekonomicky, ohrožení patologickými jevy, je jim nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova, získali postavení azylanta nebo účastníka řízení o udělení azylu. Do skupiny sociokulturně znevýhodněných dětí spadají žáci, jejichž rodiče nepracují, jsou závislí na sociálních dávkách, děti z neúplných nebo vícečetných rodin, z málo podnětného prostředí, děti ohrožené sociálně patologickými jevy nebo žijící v sociálně vyloučené lokalitě, děti jiné etnické příslušnosti nebo náboženské menšiny. Často se tyto děti pohybují v bilingvním prostředí, kde slovní zásoba českého jazyka není plně rozvinuta. Děti nemají svoje pracovní místo, klid na domácí přípravu ani podporu rodičů v motivaci uplatnit se v budoucnu na pracovním trhu. Abychom znevýhodněné děti mohli integrovat do běžného vzdělávacího proudu, je nutné zabezpečit pro ně potřebné speciálně pedagogické a psychologicky podpůrné služby. Tato cílová skupina vyžaduje individuální přístup podle skutečných potřeb žáků. Nutností je postup podle individuálních vzdělávacích plánů a vytvoření motivujícího vzdělávacího prostředí. K plnému rozvinutí kompetencí těchto žáků je nutné přesunout domácí přípravu do školy, zajistit doučování a koordinátora všech aktivit. Důležité jsou také aktivity směrem k pozitivní atmosféře v celé skupině dětí, běžných i znevýhodněných, aby nedocházelo k nežádoucím jevům šikany nebo segregaci. Cílová skupina dětí se svým znevýhodněním potýká každý den. Každý den děti buď nemají pomůcky na výuku, chybí jim nebo neporozuměly domácímu úkolu, v hodinách jsou roztěkané, dělá jim problém soustředit

se, práci dělají dlouho a s chybami. Všechny ale touží po tom, být úspěšné, být stejně pohotové jako ostatní děti, dosáhnout kladného sebehodnocení. Tyto děti jsou vděčné za individuální přístup a zábavné formy učení. S rodiči často problémy jejich dětí konzultujeme. Uvítali by, kdyby byla větší váha zodpovědnosti za přípravu dětí na škole. Uvědomují si svoje problémy, jenom neznají cesty a způsoby, jak o rovné příležitosti pro svoje děti usilovat.

Úvodní setkání s rodičem dítěte

Abychom mohli u žáků ze sociokulturně znevýhodněného prostředí uplatňovat individuální přístup podle jejich skutečných potřeb a postupovat podle individuálních vzdělávacích plánů, je potřeba se s rodičem dítěte setkat. Protože děti často pochází z nepodnětného prostředí, kde na vzdělání není kladen důraz a děti nejsou ke vzdělání motivovány, je potřeba rodičům těchto dětí přiblížit nutnost vzdělání. Rodiče často nedovedou dítěti s učením pomoci, proto je potřeba přesunout domácí přípravu dětí do školy, kde si mohou vypracovat domácí úkoly, procvičovat a upevňovat učivo, dodělat práci z vyučování a tím se snažit vyrovnat své handicap. Rodičům tímto nabízíme rovné příležitosti pro jejich děti a zároveň se je snažíme motivovat k pozitivnímu přístupu ke vzdělávání, ale i ke vzdělávacím institucím. Týdenní plán Abychom žákům, učitelům i rodičům zpřehlednili vyučovací proces, vytvořili jsme plán celého týdne, kde jsou jasně formulované otázky k aktuálnímu učivu v jednotlivých předmětech, přehled konaných akcí a plateb, plánované aktivity školní družiny, prostor pro vyjádření rodiče, žáka i učitele. Určitou dobu trvá, než si všichni na tento systém zvyknou. Z počátku děti často plány zapomínaly, ztratily nebo neukázaly rodičům. Rovněž rodiče si potřebovali nový systém vyzkoušet. Do této doby nebyli zvyklí mít pravidelný přehled o školních aktivitách. Stávalo se, že si plán nečetli a o aktivitách nevěděli. Na základě ověřování užívání týdenního plánu v praxi, několikrát změnil svou podobu. Po určité době a společných diskusích pedagogů, žáků i rodičů o plánech jsme je upravili do konečné podoby, která vyhovuje všem. Žáci i rodiče ví, že v pondělí dostanou nový týdenní plán a v pátek se vyplňuje a odevzdává. Týdenní plán je dokument, který žák dostává na začátku nového týdne. Týdenní plán obsahuje vytyčené cíle neboli kompetence na konkrétní týden, které má žák zvládnout. Tyto cíle jsou formulovány pomocí otázek v jednotlivých předmětech – český jazyk, matematika, prvouka (ve vyšších ročnících přírodověda a vlastivěda), anglický jazyk, pracovní činnosti, etická, tělesná, hudební a výtvarná výchova. Žák podle kompetencí ví, co ho v týdnu ve vyučovacím procesu čeká. U každé kompetence žák při vyhodnocování plánu zaškrtně příslušné políčko, podle toho, jak myslí, že kompetenci v daném předmětu zvládl. Jeho možnosti jsou: neumím, umím částečně, umím s pomocí a umím. Dále týdenní plán obsahuje zadání domácích úkolů z českého jazyka, matematiky a u vyšších ročníků z anglického jazyka. Domácí úkoly jsou v plánu na celý týden. Je na žákovi, kdy si jaký úkol vypracuje. Všechny úkoly však nesmí vypracovat během jediného dne, denně může vypracovat dva úkoly. U některých žáků se nám stává, že vypracují všechny úkoly doma hned první den. Rodiče je k tomu přesvědčí, protože mají pocit, že si dítě úkoly odpracuje a celý týden bude mít volno. Proto se snažíme, aby žáci dělali domácí úkoly každý den ve škole, kdy učitelé mají nad prací dítěte kontrolu. Domácí úkoly se odevzdávají s vyplněným týdenním plánem na konci týdne. Týdenní plán obsahuje informace o akcích a aktivitách školy a informace pro rodiče – například besídky, účast na exkurzích, platby atd. Ve čtvrtém a v pátém ročníku jsou týdenní plány ještě doplněny o přehled písemných prací, pětiminutovek a diktátu. Rodiče tak mají přehled o tom, co se ve škole bude v daném týdnu konat a jaké platby je třeba v určitém termínu uhradit. V plánu mají rodiče rovněž možnost se vyjádřit a to v kolonce připomínky a náměty rodičů. Sem mohou rodiče napsat informace o dítěti, připomínky k akcím apod. Vyhodnocení týdenních plánů Týdenní plán žák nosí u sebe, denně si kontroluje plnění cílů a úkolů. Na konci týdne je plán vyhodnocen žákem – žák zodpoví otázky v plánu a vyjádří se k uplynulému týdnu. Týdenní plán si může žák vyplnit doma nebo společně s učitelem. Žák se u každé otázky v daném předmětu zamýšlí, zda tu konkrétní

kompetenci umí, umí částečně, umí s pomocí nebo neumí. Na základě toho zaškrtně příslušné políčko v plánu. Každý plán obsahuje také otázku nebo otázky, které se vztahují ke konaným akcím ve škole, potíží, radostem žáku apod. Žák podle svých možností otázku zodpoví. Čím jsou žáci starší, tím více dbáme na gramatickou správnost jejich vyjádření a počet vět. Vyplněný plán předá žák učiteli. Učitel plán přečte, vyhodnotí a hned si vytvoří zpětnou vazbu o tom, jak žák splnil cíle v plánu. Podle toho si učitel připraví týdenní plán na další období. Učitel napíše do plánu své vyjádření – zhodnotí žakovu práci, úspěchy, chování, napíše doporučení atd. Tato aktivita je velmi individuální a záleží na učiteli, jaké informace z týdne vybere. Toto vyjádření slouží žákovi jako rychlá zpětná vazba, kterou získává každý týden a následně si týdenní plán uloží do portfolia. Týdenní plány s vyjádřením žáka i učitele zůstávají ve škole. Jsou to důležité školní dokumenty, které slouží jako jeden z nástrojů pro slovní hodnocení žáku. Pokud rodiče chtějí sledovat týdenní pokroky svého dítěte, mohou si plány přečíst ve škole. Týdenní plány pro všechny ročníky jsou vystaveny na webových stránkách školy, kde je možné si aktuální plán najít a vytisknout. To umožňuje rodičům i žákům najít plán v případě nepřítomnosti nebo jeho ztráty.

PLÁN NA TÝDEN OD 19.3. DO 23.3. 2012					
JMÉNO: VANESKA			TŘÍDA: 1.		
HODNOCENÍ TÝDNE		jak jsem tento týden zvládl/a			
KOMPETENCE		neumím	umím s pomocí	umím částečně	umím
Čj	Poznáš písmeno Ř ě?				+
	Jde ti správně vyslovovat? ANO → NE				+
	Umíš opsat text z tabule a zkontrolovat chyby?		+		
M	Viš, co měříme metrem?				+
	Zkusil/a sis změřit nějakou věc ve třídě?				+
	Umíš počítat příklady s metry?				+
Prv	Umíš vyprávět o jaru?				+
	Líbí se ti novinky ve třídě? ANO → NE				+
TV	Umíš hodit a chytit míč?				+
HV	Viš na kolik dob je nota půlová?				
Vv, Pě	Umíš nakreslit a nalepit jarní květinu?				+
EV	Umíš popsat sám/sama sebe?				+
POZNÁMKY: * 21.3. Květinová slavnost 15:00-17:00.					
ŠD: * Svitavské školy se zapojují do velikonoční výzdoby náměstí. V ŠD budeme barvit vajíčka, kterými se bude náměstí zdobit. Noste prosím vyfouknutá vajíčka. *21.3. Květinová slavnost 15:00 – 17:00. Zveme rodiče, možnost výroby jarních výrobků na velikonoční výzdobu. ŠD do 17:00.					
DOMÁCÍ ÚKOLY					
Čj	Slab. do s. 71 číst	Slab.s.67/žlutý míček	Slab.s. 74/telefon		
Psaní	1/55	1/57			
M	M.s. 21	M.s. 24			
CO JSI DĚLAL/A O PRAZDNINÁCH?					
Byla jsem na návštěvě v Plzni.					
PŘIPOMÍNKY, NÁMĚTY RODIČŮ					
VYJÁDRĚNÍ TŘÍDNÍHO UČITELE					
Míša: VANESKA, čarto toho po tobě hodně chci. Pracovat v hodině, pomůcky v pořádku atd. Oceňuji tvou snahu ve škole. Mám tě rád.					

Školní týdenní plán

V pondělí dítě dostane týdenní plán s plánem práce v hlavních předmětech (český jazyk a matematika). Každý žák pracuje na úkolech podle své aktuální úrovně. Učitel společně s asistentem je připraven s prací někomu pomoci, případně vysvětlit jednotlivé úkoly. Dítě si práci samo kontroluje podle předem připraveného klíče. Tím pádem není vystaveno stresu srovnávání. Kontrole své práce se žák musí postupně naučit. Nakonec práci kontroluje učitel, případně asistent pedagoga. Žáci, kteří jsou s prací hotovi, mají možnost věnovat se doplňujícím činnostem podle možností dítěte – výukové programy na počítači, didaktické pomůcky (např. logico, dipo), interaktivní učebnice atd. U každé činnosti si dítě vyhodnotí, zda mu práce šla, rozuměl jí, či měl nějaké problémy

Založení portfolia

S vytvořením systému týdenních plánů bylo potřeba založit složku, do které by si tyto plány žáci zakládali. Protože si žáci budou postupně zakládat další dokumenty související s realizací

individuálních vzdělávacích plánů, zvolili jsme založení portfolia. Portfolio je soubor prací žáka, které zachycuje informace o žákovi za určité období. V našem případě má portfolio podobu papírového šanonu, do kterého si žáci od 1. do 5. ročníku zakládají týdenní plány, čtvrtletní hodnocení, pracovní listy, výstupy z dalších aktivit, výtvarné a písemné práce. Každý z těchto dokumentů má v portfoliu ještě vlastní složku, která má podobu euroobalu. Žáci se učí tyto dokumenty třídit a rozdělovat do příslušných složek. Pokud například potřebujeme vyhodnotit pokroky podle týdenních plánů, vyndáme tuto složku a můžeme jednotlivé plány porovnat. S postupem času se portfolio žáka stále více rozšiřuje, proto je nutné věnovat dostatek času jeho třídění. Nejlépe jednou za měsíc je potřeba v portfoliu vytřídit dokumenty. Žáci s pomocí učitele nebo starších spolužáka vybírají dokumenty, které si chtějí v portfoliu nechat. Dokumenty, které nemají důležitou výpovědní hodnotu, se mohou vyhodit nebo si je děti odnesou domů. V portfoliu tak mají složky: týdenní plány, čtvrtletní hodnocení, zápisy z doučování, pracovní listy a další výstupy tříděné podle konkrétních předmětů – český jazyk, matematika, prvouka, přírodověda a vlastivěda, anglický jazyk. Portfolio je jedním z prostředků, kterým vyhodnocujeme individuální pokroky každého žáka. Rovněž vypovídá o žákových schopnostech a zájmech. Slouží také jako dlouhodobá zpětná vazba pro žáka, učitele a rodiče, stává se nástrojem pro slovní hodnocení žáku. Portfolio je dokument, který zůstává ve škole. Teprve v 5. ročníku, kdy žák naši školu opouští, si portfolio odnáší domů. Potom záleží na navazující škole (případně na navazujícím druhém stupni), zda bude v zakládání do portfolia pokračovat nebo ne. Rodiče se mohou do portfolia žáka kdykoliv podívat. Při čtvrtletních schůzkách s rodiči, kde pokroky žáků konzultujeme, je portfolio základním prostředkem k prezentaci výsledků každého žáka. Umožňujeme schůzku ve třech – učitel, rodič a dítě. Dítě má možnost své práce v portfoliu prezentovat, potom se do diskuse zapojuje rodič a učitel. Pokud se dítě schůzky neúčastní, rodič si prochází portfolio dítěte sám. Teprve potom vstupuje do debaty o pokrocích žáka učitel. Důležité je žáky k zakládání materiálu do portfolia motivovat, je potřeba jim vysvětlit, že se nezakládají pouze povedené práce, ale veškeré práce, které mají výpovědní hodnotu. Když se žák při třídění portfolia vrací ke svým starším výstupům, může hledat pokroky nebo naopak stagnaci své práce, vidí, v čem je dobrý, a naopak, na čem by ještě mohl zapracovat. Na základě toho žáci dovedou vytvořit jednoduché sebehodnocení.

Pravidelné porady pedagogů nad potřebami dítěte

Aby uplatňování individuálního přístupu ke každému žákovi bylo opravdu efektivní, bylo potřeba zavést pravidelné týdenní porady všech pedagogů školy, kde se řeší potřeby žáků, jejich vzdělávací obtíže, individuální pokroky, snaha o spolupráci s pedagogy, jejich začlenění v kolektivu, výchovné problémy atd. V rámci každé porady ústně vyhodnotíme týdenní plány, tedy pokroky každého žáka a vytváříme plány nové. Kompetence jsou u žáků různé, ale je třeba sjednotit plánované akce, informace pro rodiče i otázky pro žáky. Délka a předmět porad je velice individuální. Z každé porady je vypracován stručný zápis, který je založen ve složkách a kdykoliv zpřístupněn pedagogům.

Čtvrtletní vyhodnocení pokroku každého žáka

Na základě výstupu z dokumentu portfolia – týdenní plány, pracovní listy, písemné práce atd. je žákům každé čtvrtletí vystaveno slovní hodnocení. Slovní hodnocení zachycuje pokroky každého žáka. To, co za dané období zvládl samostatně, dále to, co zná a umí částečně nebo s pomocí pedagoga a to, co zatím žák nezvládl nebo které téma žákovi dělá potíže. Hodnocení se zaměřuje na hlavní předměty – český jazyk, matematika, prvouka, přírodověda, vlastivěda a anglický jazyk, ve kterých pedagog zachycuje ty nejdůležitější výstupy, a na chování žáka ve škole. Kromě portfolia se pedagog opírá také o hodnocení práce ve vyučovacích hodinách, přípravy na vyučování (referáty, domácí úkoly), známky zapsané v žákovské knížce, práce v pracovních listech a cvičebnicích a požadavku na jednotlivé žáky, které jsou součástí individuálního vzdělávacího plánu (podrobněji v kapitole tvorba IVP). Po prostudování všech

těchto výstupů, pedagog vytvoří kompletní slovní hodnocení. Tvorba slovního hodnocení je poměrně časově náročná, proto je potřeba začít vypracovávat hodnocení s časovým předstihem. Po vypracování slovního hodnocení je předáno žákům a jejich rodičům. Toto hodnocení se pak stává předmětem schůzky s rodiči, kde dále probíráme výstupy z portfolia žáka (podrobněji v kapitole pravidelné schůzky s rodiči).

Žákovská knížka

Pro žáky připravujeme vlastní žákovskou knížku, kterou jsme sestavili na základě potřeb školy i žáků. Žákovská knížka obsahuje nejen údaje o prospěchu a chování žáků, ale stanovená pravidla školy, požadavky na žáka v daném pololetí daného ročníku, čtvrtletní slovní hodnocení a prostor pro vlastní sebehodnocení žáka. Důsledně dbáme na to, aby se žáci nehodnotili porovnáváním mezi sebou, ale aby hodnotili své pokroky, možnosti a využití osobní potenciál.

Pravidelné schůzky s rodičem dítěte

Pravidelné schůzky s rodiči žáků jsou důležitým předpokladem pro uplatňování individuálního přístupu ke každému žákovi. Je poměrně složité rodiče těchto dětí přesvědčit k tomu, aby se do školy nebáli chodit. Sami rodiče nemají většinou dobré zkušenosti se svou školní docházkou a školy jako instituce se bojí. Práce s rodiči je dlouhodobý proces. Seznámit se se školou a její činností mohou rodiče na různých akcích a besídkách, kde jim toto prostředí pomůže zbavit se ostychu. I tak je velice složité rodiče přesvědčit o důležitosti pravidelných schůzek. Rodiče by měli vědět, že ve škole se neřeší jen potíže dětí, ale také jejich náprava a prevence. Toto podporujeme také osobními návštěvami některých rodin doma. Dále je nutné seznámit se všemi učiteli (asistenty atd.), kteří se podílejí na výchovně vzdělávacím procesu jejich dětí. Rodiče pak mají přehled o tom, která osoba je zodpovědná za konkrétní úkoly. S rodiči udržujeme pravidelný písemný nebo ústní, případně telefonický kontakt minimálně jednou měsíčně. Pravidelně rodičům posíláme dopisy týkající se plánovaných aktivit nebo rodiče informujeme o nastalých problémech. Rodiče mohou školu kontaktovat sami nebo v případě potřeby jsou rodiče žáků kontaktováni školou. V rámci těchto konzultací s rodiči řešíme problémy týkající se přípravy dětí na vyučování, výukové nebo výchovné potíže, přijatá výchovná opatření, pravidelnou docházku dětí do školy atd. Snažíme se vést s rodiči dialog. Rodiče vědí o potížích svých dětí, často však nevědí, jak je mají řešit nebo kde hledat radu a pomoc. Na těchto schůzkách mají rodiče možnost sledovat a vyhodnocovat pokroky svých dětí prohlédnutím jejich portfolia. Pravidelné schůzky nad portfoliem dítěte se konají jednou za 3 měsíce, každé čtvrtletí. Rodiče mají možnost dojednat si individuální schůzku přímo s pedagogy, případně si pedagog zve rodiče. Součástí této schůzky je i předání slovního hodnocení za určité období. Rodičům a jejich dětem nabízíme schůzku ve třech: rodič – dítě – pedagog. Tato schůzka probíhá tak, že dítě samo prochází své portfolio a ukazuje z něho výstupy z jednotlivých předmětů. Samozřejmě se dítě zaměřuje především na úspěchy. Protože je to pro dítě velice složité, učitel pokládá doplňující otázky, např.: „Co se ti daří v matematice?“, „Co myslíš, že bys mohl/a zlepšit?“, „Jak jsi spokojený/á ve třídě?“ Dítě se snaží na tyto otázky odpovídat. Rodič může zhodnotit školní přípravu dítěte doma. Teprve potom se ke slovu dostává pedagog a hodnotí žáka na základě výstupu z portfolia, známek v žákovské knížce, práce ve vyučování. Pedagog předává rodičům slovní hodnocení, které výše jmenované výstupy obsahuje. Nad tímto hodnocením vedou pedagog a rodič rozhovor o úspěších, schopnostech, znalostech, dovednostech a chování žáka, jeho potížích a možnostech nápravy. Pokud rodič nebo dítě nesouhlasí, odehrává se čtvrtletní schůzka ve dvou: rodič – pedagog. Rodič si sám prohlédne portfolio dítěte a přečte slovní hodnocení. Rodič má možnost se k hodnocení a portfoliu vyjádřit. Potom přidává své ústní hodnocení pedagoga. V rámci této schůzky se pedagog a rodič mohou dohodnout na dalším postupu výchovně vzdělávací práce žáka. Tyto schůzky se během roku konají čtyři. Podle potřeby se pedagog s rodičem domlouvají na dalších schůzkách.

Požadavky na žáka

Zavedení výuky podle individuálních vzdělávacích plánů vyžaduje upravit učivo pro jednotlivé žáky. Podle ŠVP naší školy jsme určeným žákům vytvořili požadavky toho, co mají zvládnout během jednoho školního roku. Tyto požadavky jsou rozděleny na první a druhé pololetí a jsou jedním z kritérií pololetního a závěrečného hodnocení žáku. Požadavky má každý žák uloženy v portfoliu a v žákovské knížce. Požadavky obsahují hlavní předměty. V 1. – 2. ročníku obsahují český jazyk, matematiku a prvouku. Ve 3. ročníku jsou požadavky doplněny ještě o anglický jazyk. Ve 4. – 5. ročníku požadavky obsahují český jazyk, matematiku, přírodovědu, vlastivědu a anglický jazyk. Každý z předmětů je rozdělen na 3 části: 1. To, co by měl žák znát. 2. To, čemu by měl rozumět. 3. To, co by měl být schopen vykonat. Každý žák má své požadavky upraveny podle své úrovně (individuálního vzdělávacího plánu, podrobněji viz výše). Na konci každého pololetí jsou požadavky vyplňovány žákem, rodičem a učitelem. Požadavky se vyplňují pomocí procent, podle toho, jak žák učivo zvládl. Nejprve požadavky vyhodnocuje žák. Pro žáka se jedná o jednoduché sebehodnocení. Žák subjektivně hodnotí jednotlivé předměty podle toho, jak myslí, že je zvládl. Hlavně pro mladší žáky je to poměrně složité. Žákům dáváme jednoduchou pomůcku, jak předměty hodnotit. Hodnocení 100% odpovídá známce 1, hodnocení 75% odpovídá známce 2, 50% odpovídá známce 3, 25% odpovídá známce 4 a 0% odpovídá známce 5. Žák sám určí, na jakou známku předmět zvládl a podle toho zapíše procenta. V 1. a ve 2. ročníku potřebují žáci při vyplňování požadavku pomoc od učitele nebo starších spolužáků. Po vyplnění požadavků žákem, vyplňují požadavky rodiče. Rovněž rodiče subjektivně hodnotí předměty podle toho, jak myslí, že dítě předmět zvládlo. Nakonec požadavky vyplňuje učitel. Vyplněné požadavky slouží jako další nástroj pro hodnocení a sebehodnocení žáků. Vyplňování požadavků trvá poměrně dlouho. Proto je potřeba začít s vyplňováním požadavků včas tak, aby je učitel mohl vzít v potaz při pololetním slovním hodnocení. Doporučujeme na vyplňování požadavků ponechat 1 – 2 týdny, zvláště když požadavky vyplňujeme poprvé. Na tento systém si musí zvyknout žáci, rodiče i učitelé. Postupně můžeme čas na vyplňování požadavků zkracovat.

Shrnutí

Projekt sociální prevence *Metodika individualizovaných forem práce se žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí*, který je zaměřený na problematiku školních povinností a jejich plnění dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí. V projektu je navržena metodika, jak s dětmi pracovat. Tato metodika se snaží dodržovat princip systematičnosti.

Pro studenty je ukázka a následná práce s projektem velmi cenná především jako ukázková metodika projektu, který se zabývá specifickou, často obtížně uchopitelnou metodikou.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

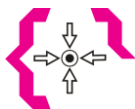
1. Zamyslete se nad využitím tohoto projektu v různých pedagogických oblastech.
2. Nastudujte si problematiku efektivity prevence a popište, v kterých částech si myslíte, že projekt nese rysy efektivity.
3. V čem vnímáte přínos projektu pro děti, rodiče, pedagogy a další aktéry projektu.
4. Které klíčové kompetence jsou v projektu rozvíjeny?

Literatura

- BĚLÍK, V. 2012. *Rizikové chování a jeho prevence v terciárním vzdělávání pedagogů*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. 124 s. ISBN 978-80-7435-237-9.
- BĚLÍK, V., HOFERKOVÁ, S. 2016. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2016. 142 s. ISBN 978-80-263-1015-0.
- EMMEROVÁ, I. 2012. *Preventivna a sociálno-výchovna práca s deťmi a mládežou*. 1. vyd. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici, 2012. 142 s. ISBN 978-80-557-0463-0.
- FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.
- HRONCOVÁ, J. 2014. Súčasný problémy a možnosti ďalšieho vzdelávania sociálnych pedagógov v praxi a participácia Banskobystrickej školy sociálnej pedagogiky na jeho realizácii. In: *Socialia 2014: Aktuálne problémy prevencia sociálnopatologických javov a jej profesionalizácie*. Banská Bystrica: Belianum, 2014. ISBN 978-80-557-0808-9.
- HRONCOVÁ, J. a kol. 2013. *Preventivna sociálno-výchovná činnosť v škole. (Metodická príručka pre sociálnych pedagógov a koordinátorov prevencie)*. Banská Bystrica: Belianum, 2013. 343 s. ISBN 978-80-557-0596-5.
- JURYSTOVÁ, L., JAROŠÍK, V., PACNEROVÁ, H. 2015. *Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků*. NUOV, 2015.
- KABÍČEK, P. a kol. 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.
- KLÍMOVÁ, M. 1987. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
- KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.
- KUCHARSKÁ, A. 2013. Školní poradenské pracoviště. In *Školní poradenství I*. Praha: PdF UK, 2013. ISBN 978-80-7290-710-6, s. 40-47.
- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (dokument č.j. 21291/2010-28). 2010. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2010 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance (dokument č.j. 14 423/1999-22). 1999. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 1999 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a postihu záškoláctví (dokument č.j.10194/2002-14). 2002. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2002 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007: [informační a propagační brožurka]*. 1. vyd. Kladno: Aisis, 2008. 68 s. ISBN 978-80-904071-2-1.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

6. Projekt: Daltonský pátek

Cíle

Cílem této kapitoly studijní opory je představit téma sociální prevence, které je inspirováno daltonskou výukou a daltonským plánem, které je součástí alternativního školství.

Principy daltonské výuky jsou důležité i pro trénink sociálních dovedností.

Informace o tomto projektu byly zpracovány na základě podkladů a komunikace se zástupci partnerského Města KSPSoc PdF UHK Svitavy, především PhDr. Erichem Stúndlem, kterému za poskytnutí těchto cenných a inspirativních námětů děkujeme.

Časová náročnost

2h

Pojmy k osvojení

- Daltonská výuka
- Projektová výuka
- Dohoda
- Svobodná volby
- Odpovědnost

Pro každý *Daltonský pátek* je připravena sada úkolů o různém stupni obtížnosti. Stupeň obtížnosti je znázorněn tečkami (případně hvězdičkami). Vyšší počet teček = vyšší obtížnost. Jednotlivé úkoly jsou rozstříhány. Žáci si vyberou úkol, který by chtěli řešit. Opíší si číslo úkolu do svého sešitu (ČJ 1 •, M 23 apod.) a následně úkol vyřeší. Některé úkoly je možné řešit přímo do kartiček s jednotlivými úlohami (v tomto případě je vhodné mít kartičku s danou úlohou vícekrát, aby ji mohli řešit i ostatní žáci). Po vyřešení úkolu vrací zpět zadání úlohy, aby si ho případně mohl vzít někdo jiný. Je dobré určit žákům, kolik úkolů by měli za vyučovací hodinu stihnout. Na závěr proběhne společná reflexe vykonané práce a vysvětlení obtížnějších typu úloh.

Předměty: český jazyk, matematika, anglický jazyk, vlastivěda, přírodověda, prvouka

Klíčové kompetence:

Kompetence k učení

- vybírá a využívá pro efektivní učení vhodné způsoby, metody a strategie, plánuje, organizuje a řídí vlastní učení
- vyhledává a třídí informace a na základě jejich pochopení je efektivně využívá v procesu učení, tvůrčích činnostech a praktickém životě
- operuje s obecně užívanými termíny, uvádí věci do souvislostí, propojuje do širších celků poznatky z různých vzdělávacích oblastí
- Kompetence k řešení problémů
- vyhledá informace vhodné k řešení problémů, využívá získané vědomosti a dovednosti k objevování různých variant řešení
- samostatně řeší problémy; volí vhodné způsoby řešení; užívá při řešení

problému logické, matematické a empirické postupy

- ověřuje prakticky správnost řešení problému a osvědčené postupy aplikuje při řešení obdobných nebo nových problémových situací
- kriticky myslí, činí uvážlivá rozhodnutí, je schopen je obhájit, uvědomuje si zodpovědnost za svá rozhodnutí a výsledky svých činů zhodnotí

Kompetence komunikativní

- formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu
- naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje
- využívá informační a komunikační prostředky a technologie

Kompetence sociální a personální

- účinně spolupracuje ve skupině, podílí se na utváření příjemné atmosféry v týmu, v případě potřeby poskytne pomoc nebo o ni požádá
- přispívá k diskusi v malé skupině i k debatě celé třídy
- vytváří si pozitivní představu o sobě samém, ovládá a řídí svoje jednání a chování

Kompetence občanské

- respektuje přesvědčení druhých lidí, je schopen vcítit se do situací ostatních lidí
- rozhoduje se zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc
- chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy

Kompetence pracovní

- používá bezpečně a účinně materiály, nástroje a vybavení, dodržuje vymezená pravidla
- využívá znalosti a zkušenosti získané v jednotlivých vzdělávacích oblastech v zájmu vlastního rozvoje i své přípravy na budoucnost

Průřezová témata:

Osobnostní a sociální výchova

Osobnostní rozvoj

- Rozvoj schopností poznávání - cvičení smyslového vnímání, pozornosti a soustředění; cvičení dovedností zapamatování, řešení problému; dovednosti pro učení a studium
- Sebepoznání a sebepojetí - já jako zdroj informací o sobě; druhí jako zdroj informací o mne; moje učení; moje vztahy k druhým lidem; zdravé a vyrovnané sebepojetí
- Psychohygiena - dobrý vztah k sobě samému; dobrá organizace času; hledání pomoci při potížích
- Sociální rozvoj
- Poznávání lidí - vzájemné poznávání se ve skupině/třídě; rozvoj pozornosti vůči odlišnostem a hledání výhod v odlišnostech; chyby při poznávání lidí
- Mezilidské vztahy - péče o dobré vztahy; chování podporující dobré vztahy, empatie a pohled na svět očima druhého, respektování, podpora, pomoc; vztahy a naše skupina/třída
- Komunikace - řeč těla, řeč zvuku a slov, řeč lidských skutků; cvičení pozorování a empatického a aktivního naslouchání; dialog; komunikace v různých situacích; otevřená a pozitivní komunikace;

Kooperace a kompetice - rozvoj individuálních dovedností pro kooperaci; rozvoj sociálních dovedností pro kooperaci;

Morální rozvoj

Řešení problému a rozhodovací dovednosti - dovednosti pro řešení problému a rozhodování z hlediska různých typů problému

Hodnoty, postoje, praktická etika - analýzy vlastních i cizích postojů; vytváření povědomí o kvalitách typu odpovědnost, spolehlivost, spravedlivost, respektování atd.;

Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Objevujeme Evropu a svět - naše vlast a Evropa; Evropa a svět;

Multikulturní výchova

Kulturní diference - jedinečnost každého člověka a jeho individuální zvláštnosti; respektování zvláštností různých etnik;

Lidské vztahy - právo všech lidí žít společně a podílet se na spolupráci; udržovat tolerantní vztahy a rozvíjet spolupráci s jinými lidmi, bez ohledu na jejich kulturní, sociální, náboženské, zájmové nebo generační příslušnost; předsudky a vžití stereotypy, tolerance, empatie, umět se vžít do role druhého;

Etnický původ - rovnocennost všech etnických skupin a kultur; odlišnost lidí, ale i jejich vzájemná rovnost;

Environmentální výchova

Ekosystémy - les, pole, vodní zdroje; lidské sídlo – město – vesnice;

kulturní krajina

Vztah člověka k prostředí - naše obec; náš životní styl; prostředí a zdraví

Ukázka aktivit:

Automat

1. ČJ 1 •

Automat je stroj, který sám vykonává nejrůznější úkony. Z automatu se vyvinuly dokonalejší roboty a také počítače.

Zakroužkuj dvě slova, ze kterých je spojeno slovo automat.

auto pat mato aut pato aut auto bus

moto mat auto mat moto aut auto kat

2. ČJ 2 ••

Automat je stroj, který sám vykonává nejrůznější úkony. Z automatu se vyvinuly dokonalejší roboty a také počítače.

Zakroužkuj dvě slova, ze kterých je spojeno slovo automat.

petrklíč trojúhelník čtverec psod

tulipán autokros kružnice motocykl

3. ČJ 3 •••

Automat je stroj, který sám vykonává nejrůznější úkony. Z automatu se vyvinuly dokonalejší roboty a také počítače.

Doplň do textu ještě jednu vetu.

Známe tyto druhy automatů:

.....
.....

M2 •••

Osmnáct automatů jsou stroje, které samy vykonávají dvacet šest

nejrůznějších úkonu. Z automatu se vyvinulo asi dvanáct dokonalejších robotů, a také nejméně čtyři počítače.

Vypiš z textu čísla a spočítej je výhodně pomocí obloučku.

.....
.....

8. M3 •

Automat je stroj, který sám vykonává nejrůznější úkony. Z automatu se vyvinuly dokonalejší roboty a také počítače.

Napište třetí slovo z první věty. Spočítejte počet písmen v tomto slově. Číslo vynásobte dvěma.

.....
.....

9. M4 ••

Automat je stroj, který sám vykonává nejrůznější úkony. Z automatu se vyvinuly dokonalejší roboty a také počítače.

Napište šesté slovo z druhé věty. Spočítejte počet písmen v tomto slově. Číslo vynásobte třemi.

.....
.....
.....

Jak vypočítáš polovinu z tohoto výsledku? Popiš to celou větou.

.....
.....

Aktivita: Bambi

1. Český jazyk (ukázky jsou z knihy Bambi)

Jednou z rána nastal v lese nebývalý rozruch. Sluneční paprsky polechtaly vrcholky stromů. Zvířátka se začala probouzet z dlouhého zimního spánku.

A •••

O kterých měsících se může psát v příběhu? (zakroužkuj všechny možnosti)

1. říjen 3. srpen 5. květen 7. únor
2. listopad 4. červenec 6. duben 8. leden

B •••

Co je v příběhu určitě pravda? (zakroužkuj všechny možnosti)

1. V lese je hluk. 4. Zimní spánek byl dlouhý.
2. Zvířátka pořád spí. 5. Sluneční paprsky jsou nepříjemné.
3. Zvířátka se probouzela ráno. 6. Zvířátka žijí na stromě.

C •

Ve kterém ročním období se příběh odehrává?

(zakroužkuj jednu možnost)

1. zima 2. léto 3. jaro 4. podzim

D ••

Co se ještě mohlo v příběhu stát? (zakroužkuj všechny možnosti)

1. Děti postavily sněhuláka
3. Hvězdy jasně svítily.
2. Rozkvétaly jarní kytičky.
4. Zvířátka vylézala ze svých pelíšků.

Slunce nesvítilo v lese každý den. „Les pláče. Podívej, na listy padají slzy,“ řekl Bambi jednou mamince.

E •

Jaké počasí bylo právě v lese?

.....

F • • •

Co mohla maminka Bambimu odpovědět, aby se nebál počasí, které nezná?

.....

G •

Nahrad' v příběhu slovo ŘEKL jiným slovem se stejným významem.

Od té doby si Bambi a Falin spolu často hráli. Celý les se pro ně stal nádherným parkem. Byli pořád spolu, až zajíc Trap trochu žárlil.

.....

H • •

Proč se zajíc Trap cítil špatně?(zakroužkuj jednu možnost)

1. Cítil, že na něj leze nemoc.
2. Vadilo mu hezké počasí.
3. Měl strach, že už si Bambi nebude hrát s ním.
4. Obával se, že bude muset tem dvěma zařídit svatbu.

Shrnutí

Kapitola představuje téma sociální prevence, které je inspirováno daltonskou výukou a daltonským plánem, které je součástí alternativního školství. Principy daltonské výuky jsou důležité i pro trénink sociálních dovedností.

Informace o tomto projektu byly zpracovány na základě podkladů a komunikace se zástupci partnerského Města KSPSoc PdF UHK Svitavy, především PhDr. Erichem Stúndlem, kterému za poskytnutí těchto cenných a inspirativních námětů děkujeme.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

1. V čem vidíte přínos daltonského plánu a onkrétně těchto daltonských pátků pro rozvoj prosociálního chování a kognitivních procesů.
2. Jakým způsobem je možné vést závěrečnou reflexi po skončení daltonského pátku.
3. V čem vnímáte přínos projektu pro děti, rodiče, pedagogy a další aktéry projektu.
4. Které klíčové kompetence jsou v projektu rozvíjeny?

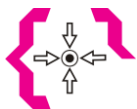

Literatura

BĚLÍK, V. 2012. *Rizikové chování a jeho prevence v terciárním vzdělávání pedagogů*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. 124 s. ISBN 978-80-7435-237-9.

- BĚLÍK, V., HOFERKOVÁ, S. 2016. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2016. 142 s. ISBN 978-80-263-1015-0.
- EMMEROVÁ, I. 2012. *Preventivní a sociálně-výchovná práce s dětmi a mládeží*. 1. vyd. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banské Bystrici, 2012. 142 s. ISBN 978-80-557-0463-0.
- FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.
- HRONCOVÁ, J. 2014. Súčasný problémy a možnosti ďalšieho vzdelávania sociálnych pedagógov v praxi a participácia Banskobystrickej školy sociálnej pedagogiky na jeho realizácii. In: *Socialia 2014: Aktuálne problémy prevencia sociálnopatologických javov a jej profesionalizácie*. Banská Bystrica: Belianum, 2014. ISBN 978-80-557-0808-9.
- HRONCOVÁ, J. a kol. 2013. *Preventivní sociálně-výchovná činnost v škole. (Metodická příručka pro sociálních pedagogův a koordinátorův prevence)*. Banská Bystrica: Belianum, 2013. 343 s. ISBN 978-80-557-0596-5.
- JURYSTOVÁ, L., JAROŠÍK, V., PACNEROVÁ, H. 2015. *Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků*. NUOV, 2015.
- KABÍČEK, P. a kol. 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.
- KLÍMOVÁ, M. 1987. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
- KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.
- KUCHARSKÁ, A. 2013. Školní poradenské pracoviště. In *Školní poradenství I*. Praha: PdF UK, 2013. ISBN 978-80-7290-710-6, s. 40-47.
- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (dokument č.j. 21291/2010-28). 2010. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2010 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance (dokument č.j. 14 423/1999-22). 1999. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 1999 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a postihu záškoláctví (dokument č.j.10194/2002-14). 2002. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2002 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007: [informační a propagační brožurka]*. 1. vyd. Kladno: Aisis, 2008. 68 s. ISBN 978-80-904071-2-1.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

7. Projekt: U{PEER}

Cíle

Cílem této kapitoly studijní opory je představit konkrétní program sociální prevence, který je na KSPSOC v akademickém roce 2013/2014 realizován. Tento program realizují studenti KSPSOC v rámci předmětu Praktikum sociální prevence pod vedení PhDr. Václava Bělík, Ph.D.

Časová náročnost

2h

Pojmy k osvojení

- Vrstevnická podpora
- Peer
- Zdatnosti, dovednosti
- Rizikové chování

U{PEER}

Pořadatel: Katedra sociální patologie a sociologie PdF, Univerzita Hradec Králové

Termín konání: 21.-22. března 2013

Místo konání: Hradec Králové, UHK, budova A

Předpokládaný počet účastníků: 20 žáků sedmých tříd

Hlavní cíl: Hlavním cílem Preventivního programu U{PEER} je předcházet rizikovému chování žáků a studentů, snižovat negativní projevy a eliminovat další rozvoj jejich rizikového chování skrze aktivní zapojení předem připravených vrstevníků.

Struktura programu: Tento projekt je rozdělen do tří oblastí – Drogy, Agrese a Sexuální výchova. Jednotlivé okruhy jsou děleny do podsekcí:

1. Drogy – Legální návykové látky, Alkohol, Nelegální návykové látky
2. Agrese – Šikana, Kyberšikana, Autoagrese
3. Sexuální výchova – Vztahy, Sex, Bezpečné seznámení

Pro každou oblast je sestaven tým studentů, kteří se soustavně věnují problematice a budou lektory daných sekcí. Jednotlivé týmy sestavují a připravují vzdělávací, interaktivní i hravé aktivity jejichž cílem je zvýšit informovanost žáků a ovlivnit postoje žáků vedoucí k efektivní prevenci.

Cíle programu

- Předcházet tomu, aby žáci zneužívali návykové látky včetně alkoholu a tabáku

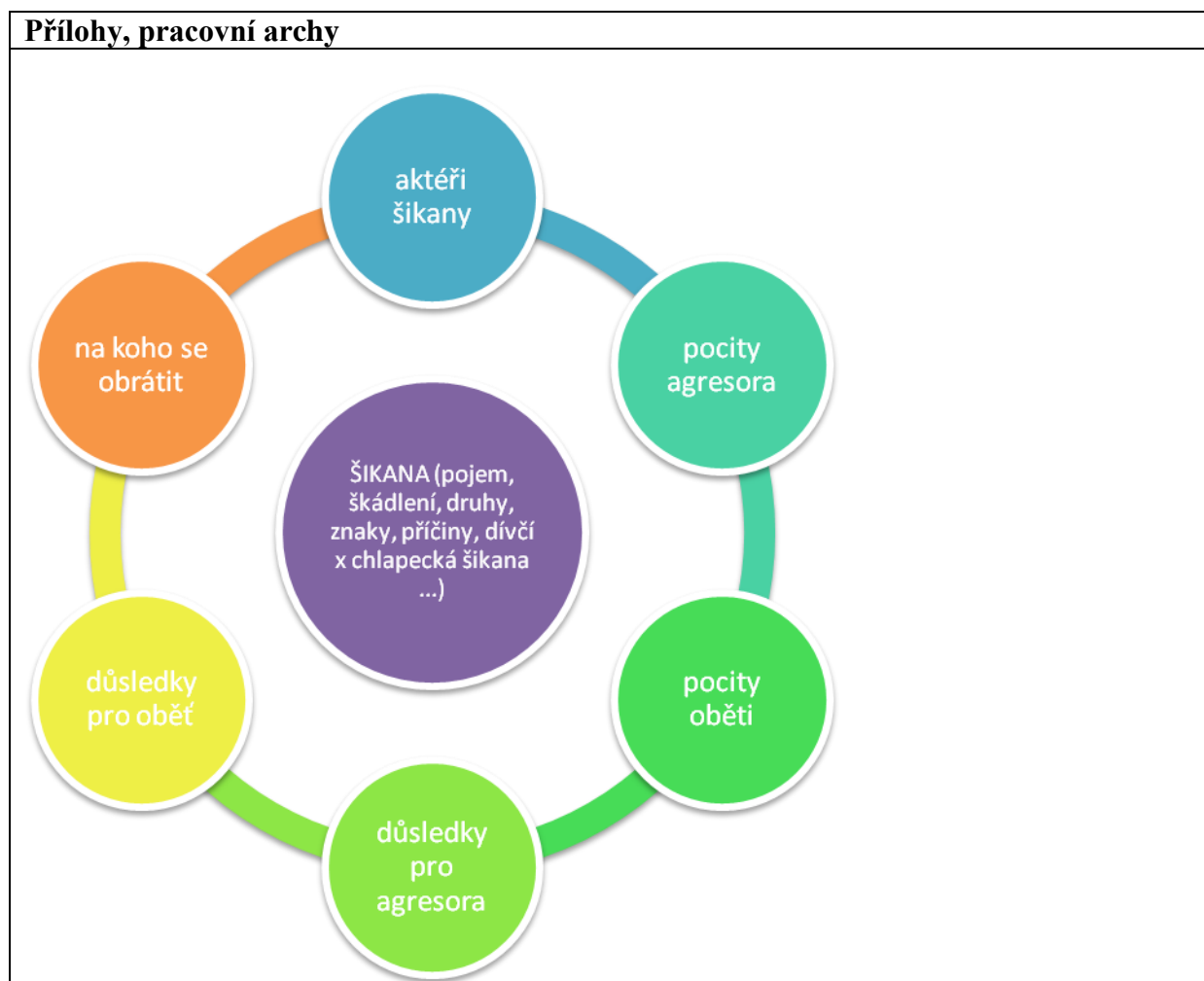
- Jestliže to není možné, posunout setkání s návykovými látkami včetně tabáku a alkoholu do pozdějších let, kdy se poněkud zvýší odolnost a sníží rizika
- Předcházet zdravotním poškozením působeným návykovými látkami včetně závislostí
- Seznámit žáky se stinnými stránkami internetu a zvýšit jejich konstruktivní příjem informací z internetu
- Předcházet negativním projevům vyskytujících se v nezdravých třídních kolektivech
- Podpořit kladné sebepřijetí
- nabídnout možnost poradenství žákům, studentům a rodičům (rodinným příslušníkům) v problematice rizikového chování

V následujícím textu provedeme ukázky aktivit a zaměření jednotlivých bloků:

Program:	„Pššt“ aneb Problém šikany školních tříd		
Název aktivity:	Koloběh šikany		
Časová dotace:	cca 2 hodiny	Forma programu:	Fyzicky/nenáročná, Psychicky/náročná
Čas na přípravu:	15 min.	Časové zarovnání:	První aktivita
Garanti:	Magda Kunertová, Nikola Khunová, Dominika Líčková, Martina Horníková		
Počet účastníků:	max. 4 skupinky po 4 lidech na jeden pracovní arch		
Cíl programu:	<i>Rozpoznat šikanu od škádlení, znaky a její projevy s akcentem na to, jak se v těchto situacích zachovat a na koho se obrátit.</i>		

Popis aktivity:	
<p>Po přivítání si s dětmi nejprve pohovoříme na téma: Mýty o šikaně. Bude to formou vzájemné diskuze. Následně jim pustíme video o problematice šikany, které by jim mělo pomoci rozpoznat zejména aktéry šikany, pocity oběti i agresora, a také její důsledky. Následně se děti rozdělí do skupinek po čtyřech. Každá skupinka obdrží arch papíru se zadáním a bude jim vysvětlen princip aktivity. Vyplní jednotlivé bubliny a následně proběhne diskuze nad jednotlivými bublinami, která bude opřena o teorii a některé zásadní informace jim budou puštěny na prezentaci.</p>	
Pomůcky:	dataprojektor, psací potřeby (barevné fixy), velké archy papíru
Místo:	<i>Sezení na zemi - místnost s kobercem</i>

Poznámky	<p style="text-align: center;"> </p> <p style="text-align: center;">LOGO</p>
----------	---

Program:	Upeeři rozumí sexu		
Název aktivity:	Dotazník o AIDS		
Časová dotace:	30 min. – 60 min.	Forma programu:	psychicky náročná
Čas na přípravu:	-	Časové zarovnání:	Následuje po naší „přednášce“ o sexu
Garanti:	Zuzana Kubová, Petr Kuráň		

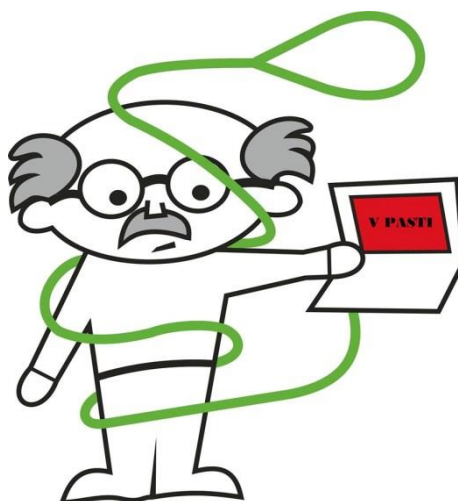

Počet účastníků:	Všechny děti
Cíl programu:	<i>Rozvíjíme vědomosti</i>

Popis aktivity:	
Děti budou během předchozí přednáško-besedy poučeny i o problematice HIV/AIDS a na konci testu jim bude rozdán dotazník s tvrzeními, která některá budou správně a některá špatně. Děti mají za úkol určit správnost všech tvrzení. Vyplňování bude trvat 15-30 minut. Poté si celý dotazník společně s dětmi projdeme a budeme si říkat správné výsledky a ten, kdo bude mít celý dotazník správně, získá symbolickou výhru.	
Pomůcky:	Papíry s dotazníkem, tužky, něco malého jako výhra
Místo:	<i>Nejlépe třída s normálními lavicemi, kde se dětem bude dobře psát</i>
Poznámky	-

Přílohy, pracovní archy	
atd. můžete připojovat k dokumentu nebo začít na nové stránce + teoretická část	

Senior v pasti

Studenti oboru sociální patologie a sociologie v akademickém roce 2013/2014 připravili preventivní program „V pasti“, který se týká aktuálního tématu ohrožení seniorů moderními virtuálními, komunikačními technologiemi. Samostatný sborník textů a metodik vyšel v tištěné podobě. Na tomto místě si ukažme strukturu připravené praktické části

realizace projektu. Praktické realizaci projektu „V pasti“ je vyhrazena hodina a půl a skládá se z deseti částí.

1. **Úvod (Představení projektu)** – Cílové skupině je celkově představen projekt „V pasti“, jeho účel a cíl. Cílem projektu je prevence a edukace seniorů v oblasti moderních informačních a komunikačních technologií. V současnosti je informovanost o rizicích moderních technologií orientována hlavně na děti, rodiče a učitele. My se ji snažíme směřovat na další často opomíjenou rizikovou skupinu - seniory. **(10 min)**

2. **Pachatel** – V této části je představena osobnost pachatele, motivy jeho jednání a nejčastější manipulační techniky. Poté jsou moderátory zinscenovány modelové příklady, jak se manipulaci účinně bránit (zásada kontramaniplulace, schopnost odmítnout, metoda poškrábané desky). Pachatel je vyobrazen jako Fantomas, který se schovává za svou maskou, stejně jako se uživatelé internetu schovávají za virtuální oponou. Tato filmová postava je této věkové skupině dobře známa a slouží jako výstižná metafora pro internetovou anonymitu. Tento obraz pachatele seniory v průběhu celé realizace doprovází. V této části jsou stručně prezentovány statistiky trestných činů páchaných na internetu. **(15 minut)**

3. **Rizika a pozitiva sociálních sítí** – Seniorům jsou sociální sítě prezentovány nejen jako rizikové prostředí, ale také jako prostředí širokých možností a výhod. Cílová skupina by měla získat dojem, že samotné moderní technologie nejsou špatné, ale špatní jsou lidé, kteří je využívají k trestné činnosti. Senioři jsou upozorněni na příčiny a důsledky majetkovou kriminality páchané s využitím sociálních sítí. Cílová skupina je seznámena s pojmy cyberstalking, flaming a happy slapping. Dále také se zneužíváním osobních údajů. V rámci této části jsou prezentovány statistiky spojené s počtem seniorů na sociálních sítích. **(10 minut)**

4. **Elektronická pošta** – Kromě užívání sociálních sítí je nejčastěji využívanou službou na internetu elektronická pošta (e-mail). Cílová skupina je obeznámena s pravidly bezpečné manipulace se svou e-mailovou schránkou. Následně jsou senioři seznámeni s pojmy HOAX, Spam, Phishing, Pharming. **(5 minut)**

5. **Zabezpečení počítače** – Proti nebezpečným komunikačním praktikám je nutné se bránit nejen aktivním, ale i pasivním způsobem. Cílová skupina je upozorněna na pravidla bezpečného používání internetu. Představovaná pravidla: Aktualizovaný antivirový program, systém i programy, zapnutý firewall, silná hesla – Jak si sestavit bezpečné heslo, které je třeba po určitém čase měnit. Vysvětlení pojmu Spyware. **(5 minut)**

6. **Zacvičení si (Protahovací cviky)** – Při špatném držení těla, používání nevhodné židle, špatném nastavení stolu nebo celkově dlouhodobé práci u počítače je silně namáhána páteř, což vyvolává silné bolení zad. S cílovou skupinou si představíme jednoduché základní cviky pro uvolnění zad a pro odpočinek mezi výkladem si společně zacvičíme. **(5 minut)**

7. **Klamavá reklama, ochrana spotřebitele** – Internet je v současnosti prostředkem pro nákup téměř všeho druhu zboží. Nežádá se stává, že zákazníci stejně jako v reálném světě i v tom virtuálním naletí „nekalým“ obchodním praktikám některých prodejců. Cílová skupina je seznámena s příklady marketingových podvodů, s možnostmi ochrany spotřebitele opřenými o příslušnou legislativu, s podmínkami reklamace a bude jim doporučeno, kam se v případě ochrany spotřebitelských práv obrátit. **(10 minut)**

8. **Zneužívání platebních karet** – Ve světě moderních technologií jsou další nezbytnou kapitolou, o které by měli mít senioři povědomí, podvody spojené s užíváním platebních karet. Senioři jsou v této části stručně seznámeni s podvody s platebními kartami a pojmem skimming. Cílová skupina je informována o doporučeních, jak lze omezit možnost zneužití platebních karet. **(5 minut)**

9. **Telefonní hrozby** – Na telefonní hrozby, týkající se seniorů, lze nahlížet z několika úhlů pohledu. Tyto hrozby jsou seniorům představeny v podobě: výhružných a katastrofických telefonátů, podvodů prostřednictvím telefonu, telemarketingových nabídek a předražených telefonických linek. **(10 minut)**

10. **Závěr** – Závěr kurzu obsahuje shrnutí v podobě představení „Základních zásad bezpečného používání internetu“. Tyto zásady obdrží každý účastník v písemné podobě. Následuje podnět debaty, kdy jsou senioři vyzváni ke sdělení osobních zkušeností. Debata je podpořena reálnými příběhy ze života, které se skutečně staly. **(15-20 minut)**

Souhrn

Katedra sociální patologie a sociologie PdF pořádá v rámci svého studia celou řadu kurzů a seminářů pro studenty v oblasti sociální patologie a její prevence. Studenti sami realizují projekty, které následně prezentují vybraným cílovým skupinám. V tomto textu je pouze malá ukázka aktivit. Na praktickou realizaci aktivit se zaměřuje studijní opora k předmětu „Praktikum sociální prevence“.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

1. Zmapujte, které projekty realizovala KSPSoc v posledních pěti letech.
2. Nastudujte si v literatuře podstatu tzv. peer programů. Zmapujte, které celorepublikové projekty byly v ČR v rámci peer programů zrealizovány.
3. Nastudujte, které cílové skupiny jsou dle vyhlášky „Národní strategie ...“ cílovými skupinami, na které se má školní prostředí zaměřovat.
4. Navrhněte, které aktivity mohou v oblasti specifické a nebo nespecifické primární prevence studenti realizovat.
5. Vyhledejte dle www.nkp.cz metodiky vytváření preventivních programů pro děti a mládež.
6. Zmapujte, které organizace v regionu se zabývají primární prevencí rizikového chování u dětí ve školním prostředí.

Literatura

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (dokument č.j. 21291/2010-28). 2010. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2010 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance (dokument č.j. 14 423/1999-22). 1999. *Ministerstvo školství,*

mládeže a tělovýchovy [online]. 1999 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>

Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a postihu záškoláctví (dokument č.j.10194/2002-14). 2002. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2002 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>

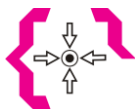
Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007: [informační a propagační brožurka]. 1. vyd. Kladno: Aisis, 2008. 68 s. ISBN 978-80-904071-2-1.

MIOVSKÝ, M. a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

MIOVSKÝ, M. a kol. 2012. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. 1. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2012. 220 s. ISBN 978-80-87258-89-7.

MIOVSKÝ, M. a kol. 2015. *Prevence rizikového chování ve školství*. 2. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015b. 328 s. ISBN 978-80-7422-391-4.

8. Projekt: Svitavy – aktivity sociální prevence - 2018

Cíle

Cílem této kapitoly studijní opory je představit konkrétní systém programů sociální prevence, který realizuje v roce 2018 partnerské město Svitavy. Tento systém programů je realizován a koordinován PhDr. Erichem Stúndlem.

Časová náročnost

2h

Pojmy k osvojení

- Sociální prevence
- Systém včasné intervence
- Týmy pro mládež

Úvodem – popis projektu a jeho charakteristika v rámci Programu prevence kriminality města Svitavy

Jedná se o provázanou soustavu aktivit sociální prevence, jež jsou součástí SVI¹. Vybudováním informačního prostředí v rámci projektu SVI došlo k několikanásobnému zvýšení informací o predelikventním a delikventním jednání dětí. Následovalo vytvoření systému preventivních aktivit reagujících na úkoly uložené v Týmu pro mládež a KPPK². Město Svitavy v prvních letech po spuštění SVI reagovalo bezprostředně na skupinu predelikventů a delikventů. Vytvořilo klíčový projekt s názvem **Výcvik sociálních dovedností pro děti s projevy predelikventního chování**. Realizací pilotního projektu v prvním roce dospěli realizátoři k závěrům, že podobný projekt může být úspěšný jedině v případě, že na něj budou navazovat aktivity, jež budou soustavně a cíleně pracovat s rodinami predelikventů a budou zahrnovat širokou nabídku aktivizačních, reedukačních a resocializačních činností. Z těchto důvodů město vytvořilo otevřený systém aktivit, které jsou směřovány na cílovou skupinu dětí (rizikových, predelikventů a delikventů) a jejich rodičů. Ve vztahu k cílové skupině se tedy jedná **o děti s projevy predelikventního nebo delikventního chování a jejich rodiny**.

Jednotlivé aktivity jsou zaměřeny na přímou práci s dětmi i rodinami (v mnoha podobách) a mají svojí povahou blízko k tzv. sociálně aktivizačním službám. Ve městě ani v okolí však neexistuje subjekt, který by mohl v rámci své registrované sociální služby tyto aktivity zabezpečit a současně sledovat vliv svojí práce na míru delikvence. Činnosti v rámci projektu **nemají povahu registrovaných sociálních služeb**. Výjimku tvoří některé činnosti pro matky s dětmi, kde předpokládáme od současného partnera registraci služby v dalším roce nebo letech. Podporované byty jsou zcela nové a služby chceme nejdříve dostatečně odzkoušet a motivovat případného realizátora k registraci činností tak, aby je bylo možno uskutečňovat

¹ SVI – Systém včasné intervence

² KPPK – Komise pro prevenci kriminality Rady města Svitavy (<http://www.svitavy.cz/cs/m-73-prevence-kriminality/>)

jako sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi (podle §65 zák. č. 108/2006 Sb., o sociálních službách). Z hlediska jednotlivých činností se jedná o činnosti sociálně pedagogické až po aktivity směřující na úroveň tzv. aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi. Specifickou část následně tvoří tzv. výcviky sociálních dovedností u dětí s projevy predelikventního chování. Pro rok 2014 byly jednotlivé činnosti oproti roku 2013 **rozšířeny a inovovány**. Konkrétně se v rámci předkládaného projektu jedná o tyto aktivity: **1) tzv. Mentorskou asistenci, 2) Krok za krokem přes bariéry - práci s dětmi, matkami a rodinami v azylových zařízeních na území města** (AD pro matky, Kojenecký ústav a dětský domov ve Svitavách a práci v tzv. výcvikových a resocializačních bytech města Svitavy), **3) Výcvik sociálních dovedností u dětí s projevy predelikventního chování s pracovním názvem. 4) Občanské právo v prostředí rodiny** (výcvik pro pedagogické a sociální pracovníky), **5) Právní poradenství rizikovým rodinám – problematika zadlužování a 6) SW nástroj na vyhodnocování aktivit sociální prevence**. Na tyto aktivity navazuje práce s obyvateli vyloučených lokalit, zejména v rámci projektu **Partnerství bez předsudků nebo terénní sociální práce**. Tyto vzájemně provázané projektové aktivity jsou doplněny cíleně budovaným systémem profesionálních služeb reprezentovaných v současnosti zejména Krizovým centrem J. J. Pestalozziho a Pedagogicko-psychologickou poradnou. Jednotlivé aktivity tvoří celek, jenž splňuje parametry komplexní práce s cílovou skupinou. Veškeré aktivity jsou podrobně kvantitativně i kvalitativně vyhodnocovány a výsledky jsou předkládány Týmu pro mládež, komisi sociálně právní ochrany i KPPK. Základním principem všech činností je princip **pomoci ke svépomoci**. Záměrem je nastavit jednotlivé činnosti tak, aby si klienti a jejich rodiny do budoucna dokázali pomoci sami a nestali se závislími na službách (nejen sociální prevence).

Poznámka:

Následná struktura materiálu kopíruje strukturu předepsanou OPK MV ČR. Jednotlivé aktivity budou představeny samostatně, i když pro naplňování hlavních cílů jsou neoddělitelné.

1. Hlavní cíl, k němuž má projekt směřovat; stanovení vedlejších cílů

Hlavním cílem předkládaného projektu je:

- a) snížení výskytu delikventní činnosti u cílových skupin (děti a mladí dospělí) včetně ochrany před jejich sekundární viktimizací,
- b) efektivní a koordinovaný systém prevence kriminality (ve vztahu k projektu minimálně na úrovni tzv. sociální prevence).

Díličí cíle (směřující k naplňování hlavních cílů; jsou vázány k jednotlivým aktivitám a jsou definovány takto):

AK 1 - Mentorská asistence

- posílení motivace ke vzdělávání a sebevzdělávání u žáků s poruchami učení a chování a u dětí se sociálním znevýhodněním (zejména v sociálně vyloučených lokalitách),
- výcvik mentorů z řad studentů se zájmem o studium humanitních (sociálních nebo pedagogických oborů – pedagogiky, sociální pedagogiky, psychologie, sociální práce, sociologie apod.),
- možnost pomoci a aktivizace rodin „neúspěšných žáků“ a zvýšení jejich dovedností v procesu výchovy, vzdělávání a sebevzdělávání (primárně v sociálně vyloučených lokalitách),
- zlepšení přístupu odborníků (pracovníků krizového centra nebo dobrovolníků z občanského sdružení Bonanza) k některým rizikovým rodinám ve městě a regionu,

- příspěvek k sanaci některých rizikových nebo ohrožených rodin ve městě nebo regionu.

AK 2 - Krok za krokem přes bariéry

- úspěšná reedukace, resocializace a aktivizace obyvatel Azylového domu pro matky s dětmi ve Svitavách,
- zvýšení motivace pro resocializaci prostřednictvím soustavné práce v Kojeneckém ústavu a dětském domově ve Svitavách (dále jen KÚ), ve výcvikových bytech ústavu a v resocializačních a výcvikových bytech města Svitavy.

Ve vztahu k projektu je **resocializací** míněno zejména odstranění relativně trvalých tendencí bránících začlenění matek a jejich dětí do života v místní komunitě i ve společnosti. Cílem je tedy z pohledu matek i dětí získání nebo znovuoobnovení základních sociálních dovedností. Z pohledu matek je jím pak i nabytí nebo obnovení některých rodičovských kompetencí (zejména s ohledem na základní péči o děti).

Reedukací je míněno znovunabytí schopnosti samostatně, bez každodenní pomoci profesionálních pracovníků azylového domu vychovávat vlastní děti v souladu s jejich individuálními schopnostmi. **Aktivizací** je míněno narušení sociální izolace většinou neúplných rodin včetně posílení jejich sociálních kontaktů v komunitě.

Motivací je míněno vytvoření nabídky pro získání bydlení ve výcvikových bytech města pro úspěšné klienty AD pro matky s perspektivou získání chráněného a následně standardního nájemního bydlení.

AK 3 - Výcvik sociálních dovedností pro děti s projevy predeliktivního chování

- zvýšení sociálních dovedností u dětí s projevy predeliktivního (maladaptivního³) chování
- zlepšení komunikace s rizikovými, sociálně vyloučenými, sociálně znevýhodněnými nebo sociálně nepřizpůsobivými rodinami.

AK4 – Občanské právo v prostředí rodiny (výcvik pro pedagogické a sociální pracovníky)

- zajištění odborného růstu a vzájemné spolupráce pedagogických a sociálních pracovníků ve městě a regionu

AK5 – Právní poradenství rizikovým rodinám (včetně finančního a dluhového poradenství)

- zajištění specifické formy právní pomoci v oblasti finančního poradenství minimalizující budoucí rizika nárůstu problémů se zadlužováním

AK6 - SW nástroj na vyhodnocování aktivit sociální prevence

- systematické a dlouhodobé sledování působení programů, projektů, aktivit, nebo opatření v oblasti sociální prevence.

2. Stanovení cílové skupiny

Ve vztahu k cílové skupině se jedná o **děti s projevy predeliktivního (maladaptivního) nebo deliktivního chování a jejich rodiny**. Jednotlivé aktivity jsou zaměřeny na přímou práci s dětmi i rodinami (v mnoha podobách). Ve vztahu k jednotlivým aktivitám lze cílové skupiny definovat takto:

---

³ *maladaptivní chování – nepřizpůsobivé, sociálně nežádoucí chování; v zásadě jde v rámci projektu o synonymní pojem k termínu predeliktivní, rozdíl v našem pojetí spočívá zejména v odstranění negativního pohledu na dítě označené (nálepkou) predeliktivní*

Mentorská asistence

Primární cílovou skupinu tvoří děti (žáci svitavských základních škol) s poruchami učení a chování nebo s problémy v učebním procesu. Projekt se zaměřuje zejména na děti ze sociálně znevýhodněných rodin nebo na děti ze sociálně vyloučených lokalit a děti cizinců. U ostatních dětí se jedná především o poruchy zvyšující agresivitu nebo o problémy s příčinnou souvislostí ve vztahu k dětem jako potencionálním pachatelům, obětem nebo svědkům trestné činnosti. Pro školní rok 2013/2014 činí předpokládaný počet dětí mezi 40 – 50. Předpokládaný počet mentorů zahrnuje celkem 40 studentů a sociálních pracovníků, mentory doplňuje cca 10 dobrovolníků a 10 profesionálů. V rámci aktivity tvoří mentoři sekundární cílovou skupinu.

Krok za krokem přes bariéry

Cílovou skupinu tvoří matky a jejich děti (v mnoha případech širší rodina) – celkem se v roce 2011 jednalo o 12 matek a 35 dětí, v roce 2012 celkem 15 matek a 30 dětí a v roce 2013 na 26 matek a 41 dětí. Pro rok 2014 předpokládáme zapojení cca 20 matek a 35 dětí. S ohledem na počet 6 výcvikových bytů města Svitavy a 2 výcvikových bytů v KÚ lze přesný počet stanovit pouze velmi obtížně. Počet matek během roku závisí na aktuálních počtech dětí v rodinách vytipovaných pro výcvikové byty a aktuálně umístěných v KÚ a odhadované schopnosti jejich adaptace na nové prostředí.

Výcvik sociálních dovedností pro děti s projevy predelikventního chování

Cílovou skupinu v rámci této aktivity tvoří děti s projevy predelikventního chování. V roce 2011 i 2012 se projektu zúčastnilo celkem 33 dětí a v roce 2013 celkem 35 dětí. Projekt je podporován částečně z MPSV, Pardubického kraje a města Svitavy. Pro rok 2014 navrhujeme jeden běh výcviku s počtem 10 – 12 dětí zařadit do projektu s žádostí o dotaci na OPK MV ČR. Důvodem je mimo jiné schopnost prosazovat principy programu podle podmínek MV ČR a „inspirovat“ odbornou veřejnost na úrovni kraje i MPSV ČR.

Občanské právo v prostředí rodiny (výcvik pro pedagogické a sociální pracovníky). Cílovou skupinu tvoří pedagogičtí a sociální pracovníci MěÚ Svitavy a partnerů města z neziskových organizací v rámci ostatních aktivit projektu. Předpokládáme počet 15 – 20 účastníků vzdělávací (výcvikové) skupiny.

Právní poradenství rizikovým rodinám – problematika zadlužování. Cílovou skupinu budou tvořit především rodiny účastníků ostatních aktivit. Právní a finanční (dluhové) poradenství je nezbytné pro stabilizaci a následnou aktivizaci rodin.

SW nástroj na vyhodnocování aktivit sociální prevence. Cílovou skupinu budou tvořit pracovníci výše uvedených aktivit, kteří budou SW využívat k vyhodnocování aktivit a usměrňování (inovaci) aktivit do dalších let v souladu s cíli programu. Počet uživatelů do 20 osob z jednotlivých týmů.

3. Určení realizátora projektu (subjekt preventivního působení)

Zastřešujícím subjektem pro všechny aktivity je Komise pro prevenci kriminality (dále jen KPPK) a Tým pro mládež. Hlavní odpovědnost spočívá na koordinátorovi prevence kriminality (PhDr. Erich Stündl) a Týmu pro mládež. Jednotlivé aktivity budou zabezpečovat následující subjekty:

Mentorská asistence – rozděleno na 2 skupiny - 1. skupinu tvoří děti 1. – 5. třída – zabezpečuje OS Bonanza, 2. skupinu – děti 6. – 9. třída zabezpečuje Krizové centrum J. J.

Pestalozziho. Práci s dětmi a rodinami ve vyloučených lokalitách a resocializačních bytech v rámci podporovaného bydlení zabezpečuje sociální odbor MěÚ Svitavy.

Krok za krokem přes bariéry zabezpečuje komplexně Mateřské a rodinné centrum Krůček. Režimové a kontrolní činnosti ve výcvikových bytech budou zabezpečovat pracovnice sociálního odboru MěÚ Svitavy a aktivizační činnosti pracovnice mateřského a rodinného centra.

Výcvik sociálních dovedností pro děti s projevy predelikventního chování bude zabezpečovat tým občanského sdružení Bonanza. Supervizorem aktivit OS Bonanza je PhDr. Dana Rabiňáková z Czech Partners. Programu se jako dobrovolníci budou účastnit studenti – praktikanti z Katedry sociální patologie PdF UHK pod vedením PhDr. Václava Bělíka, PhD, vedoucího katedry. Předpokládáme účast cca 10 studentů v rámci několika aktivit (setkání). Dopravu, která je součástí inovace projektu, bude zabezpečovat sdružení Salvia, které pro potřeby města Svitavy zabezpečuje dopravu handicapovaných a seniorů.

Občanské právo v prostředí rodiny (výcvik pro pedagogické a sociální pracovníky). Realizátorem aktivity bude město Svitavy (výběr účastníků – na návrh koordinátora prevence kriminality KPPK). Výcvik povede lektorka JUDr. Radka Medková, akreditovaná mediátorka a lektorka komunikačních, mediačních a facilitačních kurzů. Vzhledem k jednorázové aktivitě není pro tuto činnost určen supervizor.

Právní poradenství rizikovým rodinám – problematika zadlužování bude zabezpečovat externí právník Centra J. J. Pestalozziho o. p. s. v Chrudimi.

SW nástroj na vyhodnocování aktivit sociální prevence bude součástí nákupu SW a služeb od společnosti Heureka CZ, která je vlastníkem licence a patentu na vyhodnocování specifických vzdělávacích a sociálních programů (více v popisu činnosti v bodě 4).

4. Výběr prostředků a metod k dosažení cíle /cílů a popis činnosti/aktivit

Popis činností a metod práce

Mentorská asistence:

Jedná se o celoroční práci mentorů a průvodců mentorů s dětmi a rodinami z primární cílové skupiny. Veškeré činnosti jsou směřovány ke zvýšení motivace ke vzdělávání a sebevzdělávání. Činnosti se týkají dětí i rodičů. Zásadní je tento způsob práce především pro osoby ze sociálně vyloučených lokalit. **Z hlediska metod** se jedná zejména o metodu příkladu, pedagogizace prostředí, doprovázení, aktivizační techniky apod. Mentoring probíhá každý pracovní den v týdnu v době od 14 do 17 hodin. Pro každé dítě (rodinu) je vyčleněn vždy jeden mentor. Mentor a žák (případně rodič nebo rodiče) se společně setkávají 2x týdně vždy po dobu minimálně 1 hodiny. Časový harmonogram je vytvořen v úvodu, docházka je podrobně sledována. V daném čase pracují mentoři v několika učebnách pod dohledem tzv. průvodců mentorů (pedagogických nebo sociálních pracovníků s vysokoškolským vzděláním). Mentoři se 1x za 6 – 8 týdnů setkávají s vedoucí podpůrné skupiny mentorů (psycholožka Mgr. Eliška Horská) a případně supervizorem (psycholog PhDr. Vladimír Hloušek) nebo koordinátorem projektu (PhDr. Erich Stündl). Současně jsou pro mentory pravidelně pořádány vzdělávací akce zaměřené na metody sociálně-výchovného působení (Mgr. Jiří Hrdinka). Součástí bude i vyhodnocování aktivit – prostřednictvím nového SW a

kvalitativně jako součást disertační práce Mgr. Jana Buchty, vedoucího lektorů OS Bonanza. Paralelně probíhá vyhodnocení prostřednictvím dotazníku SPAS (podrobněji v kapitole zaměřené na způsob vyhodnocování aktivit).

Pro rok 2013/2014 je projekt inovován u dětí z druhého stupně, kde budou aktivity zaměřené původně primárně na učení doplněny o tzv. vztahový mentoring zahájený tzv. akceleračním víkendem (uskutečněno v září 2013) doplněný systémem pravidelného vzdělávání pro děti, mentory, dobrovolníky a profesionály (realizováno ve spolupráci s Uníí mentorů ČR). **Součástí inovace** je ve vazbě na aktivitu Krok za krokem přes bariéry přesunutí mentoringu přímo do 6 tzv. resocializačních bytů města Svitavy, jež mají charakter podporovaného bydlení a jsou určeny pro matky s dětmi, které přicházejí z AD pro matky nebo výchovných bytů KÚ. Z odborného hlediska je zcela zřejmé, že činnosti naplňují cíle projektu. Obě dílčí aktivity byly zahájeny od 1. 10. 2013.

Krok za krokem přes bariéry

Jednotlivé činnosti jsou rozděleny na činnost v AD pro matky, činnost v Kojeneckém ústavu a dětském domově ve Svitavách od října 2013 v 6 výchovných a resocializačních bytech města Svitavy. Společným jmenovatelem jsou aktivizační a sociálně pedagogické činnosti směřující k budoucí samostatnosti matek (rodin). Jako **metody práce** budou využívány specifické pedagogické metody eliminace, substituce, sublimace, aktivizace, pedagogizace prostředí a příkladu a z oblasti sociální práce metody doprovázení, specifické formy poradenství, práce se skupinou, metoda výcviku, nácviku, cvičení a aktivizační služby a techniky arteterapie, hipoterapie a ergoterapie. Příležitostně nelze v resocializačních bytech vyloučit ani metody režimu a kontroly. Psycholožka z MC bude s matkami pracovat na zvyšování mateřských kompetencí – jedná se zejména o metody cvičení s matkami v rámci komunikačních dovedností, respektujícího přístupu k dětem i společnosti, podpory, povzbuzování dětí, přirozených důsledků chování namísto mocenského přístupu a nepřiměřeného používání metod odměn a trestů. Činnosti budou probíhat v souladu s tzv. výcviky efektivního rodičovství. Jde o konkrétní práci s jednotlivci – výcvikové a tréninkové metody. Pokračováním inovace pro rok 2014 je program tzv. finanční gramotnosti s konkrétním zaměřením na rozpočty rodin (ve vazbě na AK5). Další z inovačních metod pro rok 2014 je využití VTI (videotréninku interakcí). Z tohoto pohledu jde v roce 2014 o ověření a zejména o organizaci a koordinaci využití této efektivní metody. Jedná se o metodu, která je využívána jako efektivní podpora rodičovských kompetencí. Hlavním médiem je videozáznam běžných situací, nejdůležitější částí práce s klientem je pak rozhovor nad vybranými úseky tohoto záznamu. Pracovník dochází do rodiny a natáčí krátké sekvence interakcí mezi členy rodiny. Z tohoto záznamu vybírá rodinné momenty a sekvence, kdy se komunikace v rodině daří a tyto rozebírá s rodiči a dětmi v tzv. zpětnovazebním rozhovoru. Cílem terapie je ukázat rodičům, jaké prvky vytvářejí úspěšný kontakt a naučit je, jak lze tímto způsobem dosáhnout pozitivnější komunikace s jejich dětmi. (Beaufortová, 1999) Metoda je tedy původně orientována na rodinu, důležité je, že není zaměřena na problém, aktivuje rodiče i děti a snaží se poskytnout rodině možnost dalšího rozvoje.

Pro rodiny jsou zajištěny také profesionální rodinné terapie v KC Pestalozzi. Jednotlivé činnosti jsou organizovány jako zážitková odpoledne (aktivizační techniky), „poradna tety Aničky“ (pedagogické a sociálně pedagogické techniky zaměřené na nabytí nebo znovuoobnovení kompetencí ve vztahu k péči o dítě a rodinu) a výcvik sociálních dovedností. V KÚ se bude jednat o sladění obdobných činností s ohledem na konkrétní handicapy matek. Záměrem je jejich zapojení do rozsáhlých aktivit a projektů MC Krůček, kde je předpokladem působení zejména metodou příkladu rodičů, kteří péči o děti zvládají velmi dobře nebo výborně. V rámci práce s rodinami v resocializačních bytech se bude jednat o činnosti režimové, kontrolní i aktivizační. Z hlediska režimu a kontroly půjde především o upevňování

a rozvoj dovedností nabytých v azylových domech nebo ve výchovných bytech v kojeneckém ústavu, z hlediska aktivizace se bude jednat především o začlenění rodin do života v komunitě.

Výchovná sociálních dovedností pro děti s projevy předdelikventního (maladaptivního) chování

Jedná se o výchovu realizovanou prostřednictvím 10 sobotních dní a minimálně jednoho víkendového pobytu na statku občanského sdružení Bonanza. Děti jsou vytipovány ve spolupráci s OSPOD MěÚ Svitavy a svitavskými základními školami ve vazbě na SVI. Jako metody jsou užívány především metody zážitkové pedagogiky, metody animace, práce se skupinou, hipoterapie a ergoterapie. Jednotlivé činnosti a metody se navzájem prolínají tak, aby byly cíleně kombinovány 3 základní rozvojové činnosti, kterými jsou **učení, práce a hra**. Na aktivity v rámci projektu navazuje široká nabídka služeb (činností) pro děti i rodiny (nízkoprahový klub, sociální práce v rodinách, účast na akcích sdružení apod.). Výběru dětí předchází tzv. případová konference s pracovníky OSPOD MěÚ Svitavy a koordinátora prevence kriminality. Případová konference kromě vytipování vhodných dětí do výchovy a sestavení potencionálně nejefektivnější koedukované a věkově i typem problému blízké skupiny současně slouží k vyhodnocení předchozího běhu výchovy. Výběru dětí slouží detailní depistáž zaměřená na rodinné i širší sociální prostředí předdelikventů. Jednotlivě je u dětí analyzována úroveň sociálních dovedností. Ve výchově jsou primárně procvičovány tyto sociální dovednosti: navazování a udržování vztahů (sounáležitost); dodržování stanovených pravidel; empatie; adaptace (na skupinu, prostředí); komunikace; řešení konfliktů; pomoc (druhým nebo od druhých); cílevědomost; píle a pracovitost; spolupráce; vytrvalost; respekt k autoritám; poskytování zpětné vazby; sebehodnocení a sebereflexe.

Občanské právo v prostředí rodiny (výchova pro pedagogické a sociální pracovníky). Čtyřdenní výchova bude vedena v omezeném rozsahu metodami monologickými, ale využity naopak budou především metody dialogické, problémové nebo praktické. Využití efektivních metod je přizpůsoben výběr lektorky.

Právní poradenství rizikovým rodinám – problematika zadlužování bude probíhat především specifickými metodami poradenství a práce s jednotlivcem, případně s rodinou. Konkrétně se bude jednat o prevenci zadlužování, poradenství při stanovování výměry výživného, poradenství při rozvedech a poradenství pro pomáhající profesionály a dobrovolníky v rámci ostatních aktivit projektu. V případech ex-post, kdy se bude jednat o oddlužení, půjde zejména o zpracování podrobné finanční analýzy, právní posouzení závazkových vztahů, případnou komunikaci s exekutorem, zpracování podkladů a podání k soudu apod.

SW nástroj na vyhodnocování aktivit sociální prevence bude součástí nákupu SW a služeb. Služby budou zaměřeny na přípravu pracovníků programu k práci s SW. Bude se tedy jednat téměř výhradně o metody problémové a praktické.

5. Zpracování plánu (postupné kroky při řešení problému, úkoly a odpovědnost jednotlivých institucí) včetně časového harmonogramu realizace projektu

Mentorská asistence – zahájení ve druhé polovině září 2013, ukončení 15. 6. 2014. Jednotlivé činnosti jsou časově uvedeny v kapitole 4 s tím, že tzv. podpůrná setkání skupin mentorů budou organizována vždy 1 x za 6 – max. 8 týdnů (v době přípravy projektu – leden 2014 - proběhla prozatím 3 setkání). Současně v měsíci září proběhla celodenní vzdělávací

akce pro všechny mentory, dobrovolníky a profesionály. Akce byla rozdělena podle jednotlivých činností v rámci projektu. V říjnu 2013 se uskutečnil v Květné Zahradě dvoudenní aktivizační víkend pro mentory a děti, jež jsou součástí tzv. vztahového mentoringu pořádaného KC Pestalozzi. Za dodržení časového harmonogramu odpovídají zástupci jednotlivých subjektů – viz personální zabezpečení. Vyhodnocení v KPPK proběhne v září – listopadu 2014.

Krok za krokem přes bariéry – zahájení 1/2014, ukončení aktivit projektu (v daném roce) - 11/2014; jednotlivé aktivity budou rozsahem odpovídat DPP u jednotlivých skupin realizátorů a budou přizpůsobeny možnostem azylových zařízení a aktuálnímu stavu klientů (matek, dětí apod.). Vyhodnocení proběhne v závěru roku 2014.

Občanské právo v prostředí rodiny (výcvik pro pedagogické a sociální pracovníky). Čtyřdenní výcvik pro cca 15 účastníků proběhne v květnu - červnu 2014.

Právní poradenství rizikovým rodinám – problematika zadlužování bude probíhat celoročně se zahájením v květnu 2014. Ukončení aktivity v daném kalendářním roce předpokládáme na konci října 2014.

SW nástroj na vyhodnocování aktivit sociální prevence bude součástí nákupu SW a služeb – předpoklad v květnu 2014 nákup SW a v průběhu 6 – 9/2014 proběhnou praktické semináře pro uživatele.

Shrnutí

Kapitola studijní opory představuje konkrétní systém programů sociální prevence, který realizuje v roce 2018 partnerské město Svitavy. Tento systém programů je realizován a koordinován PhDr. Erichem Stündlem.

Kontrolní otázky a úkoly pro samostudium

1. Jak byste popsali průběh mentorské asistence?
2. Jak v projektu probíhá výcvik sociálních dovedností?
3. Jakým způsobem je realizován projekt „Krok za krokem přes bariéry“?

Literatura

BĚLÍK, V. 2012. *Rizikové chování a jeho prevence v terciárním vzdělávání pedagogů*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. 124 s. ISBN 978-80-7435-237-9.

BĚLÍK, V., HOFERKOVÁ, S. 2016. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2016. 142 s. ISBN 978-80-263-1015-0.

EMMEROVÁ, I. 2012. *Preventivní a sociálně-výchovná práce s dětmi a mládeží*. 1. vyd. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici, 2012. 142 s. ISBN 978-80-557-0463-0.

- FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.
- HRONCOVÁ, J. 2014. Súčasný problémy a možnosti ďalšieho vzdelávania sociálnych pedagógov v praxi a participácia Banskobystrickej školy sociálnej pedagogiky na jeho realizácii. In: *Socialia 2014: Aktuálne problémy prevencia sociálnopatologických javov a jej profesionalizácie*. Banská Bystrica: Belianum, 2014. ISBN 978-80-557-0808-9.
- HRONCOVÁ, J. a kol. 2013. *Preventívna sociálno-výchovná činnosť v škole. (Metodická príručka pre sociálnych pedagógov a koordinátorov prevencie)*. Banská Bystrica: Belianum, 2013. 343 s. ISBN 978-80-557-0596-5.
- JURYSTOVÁ, L., JAROŠÍK, V., PACNEROVÁ, H. 2015. *Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků*. NUOV, 2015.
- KABÍČEK, P. a kol. 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.
- KLÍMOVÁ, M. 1987. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
- KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.
- KUCHARSKÁ, A. 2013. Školní poradenské pracoviště. In *Školní poradenství I*. Praha: PdF UK, 2013. ISBN 978-80-7290-710-6, s. 40-47.
- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (dokument č.j. 21291/2010-28). 2010. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2010 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance (dokument č.j. 14 423/1999-22). 1999. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 1999 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a postihu záškoláctví (dokument č.j.10194/2002-14). 2002. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2002 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007: [informační a propagační brožurka]*. 1. vyd. Kladno: Aisis, 2008. 68 s. ISBN 978-80-904071-2-1.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.